

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

**ПРОЄКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ
МОРФОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗЗСО**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
здобувач другого рівня вищої освіти
ОПП «Українська мова та література»
спеціальності 014 Середня освіта
Пелехата Роксолана В'ячеславівна
Керівник: доктор філологічних
наук, проф. Шабат-Савка С.Т.
Рецензенти: кандидат філологічних
наук, доцент Теслицька Г.І.,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
Долинянської гімназії Гулей Н.Р.

До захисту допущено:

протокол засідання кафедри № 7

від «25» листопада 2025 р.

Завідувач кафедри _____ проф. Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці – 2025

АНОТАЦІЯ

Пелехата Р.В. Проєктні технології в контексті вивчення морфології української мови.

У кваліфікаційній роботі комплексно досліджено проєктні технології в закладах загальної середньої освіти та можливості їхнього застосування на уроках української мови у процесі вивчення розділу «Морфологія»; обґрунтовано сутність понять «проєктна технологія» та «метод проєктів»; розкрито теоретичні засади проєктного навчання, визначено його місце в сучасній лінгводидактиці. Зокрема, обґрунтовано доцільність виокремлення типології проєктів: за домінуючою в проєкті діяльністю, за формою організації, щодо рівня складності, за тривалістю. Особливу увагу приділено формуванню мовної компетентності, розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок та творчої активності здобувачів освіти. З опертям на праці сучасних лінгводидактів визначено низку переваг у застосуванні проєктів на уроках української мови в 6,7 та 10 класах, досліджено роль різноманітних проєктів (створення мініжурналів, хмар слів, ментальних карт, колажів, дописів у соцмережі, плакатів, укладання словників). З огляду на інноваційні дослідження в лінгводидактиці репрезентовано систему проєктів щодо вивчення розділу «Морфологія» здобувачами освіти.

Ключові слова: проєктна технологія, метод проєктів, проєктне навчання, проєкт, лінгводидактика, морфологія української мови, презентація.

ANNOTATION

Pelekhata R.V. Project Technologies in the Context of Studying the Morphology of the Ukrainian Language.

The qualification paper provides a comprehensive study of project technologies in general secondary education institutions and the possibilities of their application in Ukrainian language lessons during the study of the section «Morphology». The essence of the concepts «project technology» and «project method» is substantiated; the theoretical foundations of project-based learning are outlined, and its place in modern linguodidactics is defined. In particular, the feasibility of distinguishing a typology of projects is justified: according to the dominant activity within the project, the form of organization, the level of complexity, and the duration. Special attention is paid to the formation of language competence, the development of critical thinking, research skills, and the creative activity of learners. Based on the works of modern linguodidacts, a number of advantages of using projects in Ukrainian language lessons in grades 6, 7, and 10 are identified, and the role of various types of projects is explored (creating mini-magazines, word clouds, mind maps, collages, social media posts, posters, and compiling dictionaries). Considering innovative research in linguodidactics, a system of projects for studying the section «Morphology» by learners is presented.

Key words: project technology, project method, project-based learning, project, linguodidactics, morphology of the Ukrainian language, presentation.

ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів науковиз досліджень інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

_____ Роксолана ПЕЛЕХАТА

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ANNOTATION	3
ДЕКЛАРАТИВНЕ СТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ ПРО ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ	4
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ ЯК РОЗДІЛУ ГРАМАТИКИ.....	12
1.1. Проєктні технології в освітньому процесі лінгводидактики ХХІ століття ..	12
1.2. Види проєктних технологій та їхня класифікація	21
1.3. Психолого-педагогічні аспекти застосування проєктного навчання	29
1.4. Лінгводидактичні особливості викладання морфології в закладах загальної середньої освіти.....	32
Висновки до першого розділу	35
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ	37
2.1. Основні етапи реалізації проєктної діяльності на уроках морфології	37
2.2. Типологія проєктів для засвоєння морфологічних категорій	49
2.3. Стратегії взаємодії здобувачів освіти у процесі роботи над проєктами	59
2.4. Критерії оцінювання ефективності проєктних технологій під час вивчення морфології	62
Висновки до другого розділу	64
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОМЕТОДОЛОГІЯ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ У ПРОЄКТНОМУ НАВЧАННІ.....	66
3.1. Опис вибору дослідження та методів збору даних.....	66
3.2. Аналіз рівня засвоєння морфологічного матеріалу здобувачами освіти в контексті проєктного навчання	69
3.3. Вплив проєктних технологій на мотивацію та пізнавальну активність здобувачів освіти.....	74

Висновки до третього розділу.....	80
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

В умовах реалізації стратегічних завдань сучасної мовної освіти, розвитку творчих здібностей і саморозвитку особистості, здатної до організації ефективного обміну інформацією, значного поширення з-поміж інноваційних методів навчання української мови в закладах загальної середньої освіти останнім часом набув метод проєктів, спрямований на спільне розв'язання проблем, формування вмінь виокремлювати головне, планувати діяльність, критично мислити, бути відповідальним у досягненні результатів.

Актуальність проєктних технологій у процесі вивчення морфології української мови у закладах загальної середньої освіти зумовлена потребою модернізації освітнього процесу відповідно до вимог сучасного суспільства та Нової української школи. Сьогодні традиційні форми навчання не забезпечують повноцінного розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти: критичного мислення, здатності працювати в команді, самостійного прийняття рішень, умінь знаходити, аналізувати та застосовувати інформацію. У цьому контексті впровадження проєктної діяльності виводить навчання за межі репродуктивного засвоєння знань і надає йому практичного, дослідницького спрямування та сприяє формуванню стійкого інтересу до предмета, зокрема української мови.

Морфологія як розділ мовознавства відіграє ключову роль у формуванні мовної та комунікативної компетентностей здобувачів освіти. Однак її вивчення часто викликає труднощі у школярів через абстрактність понять, складність морфологічних категорій та недостатню наочність. Тому проєктні технології здатні забезпечити міжпредметні зв'язки, створити ситуації успіху та інтелектуального зростання здобувачів згідно активного застосування в освітній діяльності, де кожен може показати себе як дослідник, автор і виконавець власного навчального проєкту. Підхід дає змогу поєднувати теоретичні знання з практичним досвідом та розвивати самостійність.

Зокрема, актуальність теми зумовлена потребою в осучасненні методичних підходів до викладання української мови, що є особливо важливим

в умовах цифровізації освіти та переходу до компетентнісного навчання. Упровадження проєктних технологій у процесі вивчення морфології створює умови для особистісно орієнтованого навчання, в якому враховуються індивідуальні потреби, інтереси та рівень підготовки кожного здобувача освіти.

Отже, застосування проєктних технологій у контексті вивченні морфології у ЗЗСО – актуальне, оскільки сприяє підвищенню ефективності навчання, формуванню мотивації до вивчення рідної мови, розвитку творчого потенціалу здобувачів та підготовці їх до активної життєвої позиції.

Об’єкт дослідження – освітній процес у закладах загальної середньої освіти, спрямований на формування мовної компетентності здобувачів освіти.

Предмет дослідження – використання проєктних технологій як засобу підвищення ефективності вивчення морфології української мови у ЗЗСО.

Мета дослідження – обґрунтувати доцільність і ефективність впровадження проєктних технологій у процес вивчення морфології в закладах загальної середньої освіти та визначити шляхи їхнього практичного застосування для підвищення якості мовної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-теоретичні підходи до визначення поняття «проєктні технології» та схарактеризувати їхню роль у сучасному освітньому процесі.
2. Розглянути класифікацію та різновиди проєктних технологій, застосованих в освітній діяльності.
3. Дослідити психолого-педагогічні засади застосування проєктного навчання в закладах загальної середньої освіти.
4. Визначити методичні особливості викладання розділу «Морфологія» в курсі української мови.
5. Схарактеризувати типологію проєктів, доцільних для засвоєння морфологічного матеріалу.
6. Обґрунтувати ефективні стратегії взаємодії здобувачів освіти у процесі проєктної діяльності.

7. Визначити критерії оцінювання успішності впровадження проєктних технологій у процесі вивчення розділу «Морфологія».

8. З'ясувати вплив проєктних технологій на мотивацію та пізнавальну активність здобувачів освіти.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході до вивчення та впровадження проєктних технологій у процес вивчення морфології в закладах загальної середньої освіти. Вперше здійснено спробу систематизувати теоретичні основи проєктного навчання в контексті мовної освіти, адаптувати схарактеризовані підходи до конкретного розділу шкільного курсу української мови – морфології. У дослідженні обґрунтовано лінгводидактичні засади навчання, запропоновано авторське бачення ефективної організації освітнього процесу на основі проєктної методики, розроблено моделі освітніх проєктів, орієнтованих на формування граматичних знань, розвиток творчих здібностей, комунікативних умінь здобувачів освіти. Новою є і розробка дидактичних умов, що забезпечують результативність проєктного навчання у процесі засвоєння морфологічних категорій, створення комплексної системи оцінювання навчальних досягнень школярів на основі критеріїв, адаптованих до проєктної діяльності.

Методологічною основою дослідження стали теорії педагогіки та методики викладання української мови (О. Пометун, М. Пентиліук, Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Солодюк, Т. Груба, Н. Дика, С. Сисоєва, Л. Порохня), діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, концепції Нової української школи, які передбачають активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти за допомогою інтерактивних, дослідницьких, комунікативних форм навчання. Для впровадження проєктних технологій у процес вивчення морфології в закладах загальної середньої освіти та реалізації дослідницьких завдань використано комплекс методів. Серед теоретичних: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, систематизація й класифікація підходів до проєктної діяльності, моделювання педагогічних ситуацій. Емпіричні методи охоплювали педагогічне спостереження, анкетування здобувачів освіти,

організацію й проведення педагогічного експерименту, кількісну та якісну обробку результатів з використанням методів педагогічної статистики.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних, сучасних педагогів та мовознавців, нормативні документи у сфері освіти (Концепція НУШ, Державний стандарт освіти, модельні навчальні програми), підручники та навчально-методичні посібники з української мови для ЗЗСО, власні спостереження й напрацювання.

Теоретичне значення дослідження полягає у розвитку методологічних засад упровадження проєктного навчання в мовну освіту, зокрема у викладанні морфології. Результати дослідження доповнюють науково-методичну базу педагогіки та методики викладання української мови, слугують основою для подальших розробок у напрямі інтеграції інноваційних освітніх технологій у практику викладання мовних дисциплін.

Практичне значення полягає у можливості безпосереднього впровадження напрацьованого методичного матеріалу в освітній процес. Запропоновані в дослідженні навчальні проєкти, методичні рекомендації, критерії оцінювання та методи мотивації здобувачів освіти будуть використані вчителями української мови в повсякденній педагогічній практиці. Вони сприяють удосконаленню змісту та форм навчання, підвищенню пізнавальної активності здобувачів, розвитку критичного мислення, навичок дослідження, уміння працювати в команді, формуванню самостійності та відповідальності за результати своєї праці. Отримані результати будуть корисними у системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення кваліфікації вчителів, а також у підготовці майбутніх учителів-філологів у закладах вищої освіти.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення та висновки репрезентовано на щорічній студентській конференції (Чернівці, 12-15 травня 2025 р.). Тези доповіді розміщено в матеріалах конференції:

Пелехата Р. Проєктні технології в контексті вивчення морфології української мови. *Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького*

національного університету імені Юрія Федьковича. Філологічний факультет.
Чернівці: Чернівецький національний університет, 2025. С. 163–164.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ ЯК РОЗДІЛУ ГРАМАТИКИ

1.1. Проєктні технології в освітньому процесі лінгводидактики XXI століття

Виклики сучасного інформаційного суспільства, його зміна зі знаннєвого пріоритету в навчанні на компетентнісний зумовлюють використання сучасних освітніх технологій. До того ж, вже не викликає сумнівів думка, що успішна особистість – це передусім мовна особистість, здатна репрезентувати себе засобами мови в професійно важливих ситуаціях. На думку Л. Мацько, О. Семеног, «важливо чітко визначити загальні та специфічні цілі навчання української мови, уникнути дублювання й перевантаженості другорядним матеріалом, актуалізувати інтегративний підхід, міжпредметні та внутрішньопредметні зв'язки у викладанні, що й сприятиме посиленню в учнів мотивації до навчання української мови, формуванню в них ключових і предметної компетентностей на основі усвідомленого засвоєння мовної і мовленнєвої теорії, позамовних відомостей, репрезентованих передусім у текстовому дидактичному матеріалі, підвищенню рівня грамотності старшокласників, збагаченню їхнього словникового запасу» [37, с. 4].

З-поміж особистісно орієнтованих технологій в умовах сучасної освітньої реформи вирізняються проєктні методики, що спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвиток їхньої творчості, критичного мислення та комунікативних компетентностей.

Ефективне вивчення наукових праць українських і зарубіжних дослідників (Н. Голуб, О. Горошкіної, О. Караман, С. Карамана, О. Кучерук, О. Полат, Л. Попової, Г. Селевко, Н. Солодюк) переконує, що остаточно не визначено категорійний статус методу проєктів.

За дослідженнями Н. Голуб, «породження хаосу в категорійному полі української лінгводидактики спричиняє практика синонімізації назв методів, зокрема це стосується й методу проєктів: проєкційний, метод проєктів, метод

проектування, метод проектної діяльності, метод проектного навчання, проектне навчання. Спостерігається тенденція до розмивання меж між основними дидактичними» [15, с. 15].

Зокрема, дослідники (Т. Подобєдова, І. Єрмаков, Г. Барінова, І. Абрамова) дискутують щодо визначення поняття «проектна діяльність».

Аналіз і синтез літератури засвідчує доцільність визначення, запропоноване авторами Енциклопедії освіти, що «проектна діяльність – це конструктивна і продуктивна діяльність особистості, спрямована на розв’язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату в процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту належить до унікальних способів людської практики, пов’язаної із передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів» [22, с. 116].

Як зауважує Т. Подобєдова, «суть проектної діяльності полягає у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально-виховний процес до структурних та організаційних вимог, реалізація ж методів і прийомів передбачає системне й послідовне моделювання тренувального розв’язання проблемних ситуацій, що потребують від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на виокремлення й дослідження оптимальних шляхів їх розв’язання (проектів), їх обов’язковий публічний захист та аналіз підсумків упровадження» [50, с. 20].

На думку І. Єрмакова, «перевага проектної діяльності – це уміння планувати здобувачами власну діяльність, самостійно обирати та накопичувати матеріал, аналізувати, зіставляти факти, використовувати багато джерел інформації, аргументувати думку, приймати рішення, установлювати контакти, створювати кінцевий продукт (фільм, журнал, проект, сценарій), презентувати створене перед аудиторією, оцінювати себе і команду» [24, с. 60].

Сутність поняття «проектні технології» полягає в організації навчальної діяльності здобувачів освіти через самостійну або групову роботу над проектом – практичним або теоретичним завданням, яке потребує пошуку,

аналізу, узагальнення інформації, прийняття рішень, а також творчої реалізації поставлених цілей. На думку І. Абрамової, «проектні технології розглядаються як система дидактичних засобів і прийомів, що забезпечують розвиток дослідницьких, аналітичних, комунікативних і рефлексивних навичок» [2, с. 83]. Це визначення акцентує увагу на тому, що проектні технології – цілісна педагогічна система, спрямована на формування в здобувачів освіти здатності до самостійного пізнання, творчого мислення та ефективної взаємодії в освітньому процесі. Дослідниця Г. Барінова акцентує, що «у сучасному контексті проектні технології розглядаються не лише як методика, а як цілісна педагогічна технологія, що охоплює всі етапи освітньої діяльності – від постановки проблеми до презентації результату» [6, с. 124].

На підставі результатів дослідження, застосування проектних технологій в освітньому процесі передбачає активну участь здобувачів у постановці мети, плануванні етапів роботи, пошуку необхідної інформації, її аналізі та узагальненні. Підхід стимулює розвиток критичного мислення, формує вміння бачити проблему, висувати гіпотези, аргументовано відстоювати власну позицію та робити обґрунтовані висновки. Тому завдяки цьому проектна діяльність слугує ефективним засобом формування дослідницьких умінь здобувачів освіти.

Проектне навчання опирається на ідеї гуманістичної педагогіки, яка орієнтована на індивідуальні потреби здобувача, стимулює розвиток його критичного мислення, самостійності, ініціативності, вміння працювати в команді. Вивчення наукових студій (З. Бакум, О. Горошкіна) дало змогу з'ясувати, що метод проектів має тривалу історію у світовій і вітчизняній педагогіці. Його витоки можна знайти ще у працях американського філософа Джона Д'юї, який наголошував на «активній, практичній участі здобувача в освітньому процесі як найефективнішій формі засвоєння знань» [5, с. 57]. Метод проектів був детально розроблений у ХХ столітті і згодом адаптований до різних систем освіти. Головна його ознака – колективізм у роботі внаслідок групової взаємодії здобувачів освіти.

Аналіз наукових підходів для розкриття змісту поняття «метод проєктів» різноманітний та багатокомпонентний. Визначити головний компонент складно, адже дослідники характеризують його неупорядковано, прослідковується розбіжність у трактуванні цього поняття, що й призводить до неоднозначності його тлумачення. Деякі науковці розглядають метод проєктів як педагогічну технологію, яка охоплює сукупність методів, або характеризується як система навчання.

На нашу думку, чітке визначення поняття подано в Українському педагогічному словнику, згідно з яким, «метод проєктів є організацією навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проєктів» [18, с. 205].

Як доводить Л. Порохня, «метод проєктів – система навчання, за якої учні набувають знань і вмінь у процесі планування і виконання практичних завдань – проєктів, що поступово ускладнюються» [51, с. 12].

За результатами дослідження Н. Голуб, зауважимо, що «ефективність технології не визначає один метод, адже технологія – значно складніша категорія, багатокомпонентна, це науково обґрунтована система, що забезпечує навчання із заданими показниками і передбачає планування, організацію, застосування й оцінювання процесу і результатів навчання. Складниками технології є назва її, концепція, зміст освіти, процесуальна характеристика, програмно-методичне забезпечення. По-друге, на сьогодні технологія проєктів на уроках української мови не апробована у школах України, тому висловлювання щодо ефективності її мають гіпотетичний характер. І, по-третє, упровадження технології передбачає зміни не лише навчальної програми, але й структури уроку, навчально-виховного процесу» [15, с. 16].

На думку С. Сисоєвої, «метод проєктів є однією з педагогічних технологій, яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті і сприяє формуванню уміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства» [55, с. 75].

Зауважимо, що проєктні технології також сприяють персоналізації навчання, адже дають змогу враховувати індивідуальні інтереси, схильності та здібності школярів. За дослідженнями Н. Безродни, «учень стає активним суб'єктом навчання, а не пасивним споживачем знань, що відповідає сучасним тенденціям компетентнісного підходу в освіті» [7, с. 38]. Це, на думку Л. Бережної, «у свою чергу, забезпечує внутрішню мотивацію до навчання, підвищує зацікавленість у результатах власної діяльності, сприяє формуванню відповідальності за спільний результат у разі колективної роботи» [8, с. 105]. У системі загальної середньої освіти проєктна діяльність дає змогу реалізувати принципи дитиноцентризму, демократизації, інтеграції та варіативності. Як стверджує М. Боднаренко, «в умовах Нової української школи акцент робиться на розвиток м'яких навичок: лідерства, тайм-менеджменту, емоційного інтелекту, креативності, що напряду пов'язані із проєктною діяльністю» [9, с. 77].

Зокрема, за дослідженнями Т. Вдовіченко, «вона тісно пов'язана з такими сучасними формами організації освітнього процесу, як STEM-освіта, дистанційне та змішане навчання, гейміфікація та використання цифрових інструментів» [8, с. 142]. Важливим чинником успішного впровадження проєктних технологій є підготовка педагогів до цієї форми роботи, оскільки вона потребує методичних знань, організаційних, комунікативних та ІКТ-компетентностей. За твердженнями дослідниці О. Волкової, «учитель виступає в ролі фасилітатора, наставника, консультанта, організатора, тобто координує процес, але не домінує в ньому» [12, с. 93].

Ефективність проєктного навчання залежить також від правильного визначення тематики проєкту, його актуальності, досяжності поставлених цілей, чіткого планування, розподілу ролей і термінів виконання завдань.

Отже, проєктні технології – ефективний засіб активізації освітнього процесу та повноцінний педагогічний інструмент, що формує компетентну, креативну особистість, здатну до самореалізації та успішної інтеграції у динамічне, глобалізоване середовище. Їх значущість у сучасній освіті

зумовлена вимогами часу, які орієнтовані на практичність, гнучкість і здатність до постійного саморозвитку. Значний потенціал проєктних технологій полягає в їх здатності формувати середовище, наближене до реальних життєвих ситуацій, у яких школярі стикаються з необхідністю ухвалення рішень, пошуку шляхів виходу з проблемної ситуації, співпраці з іншими учасниками проєкту. Як зауважує О. Дьяченко, « створюються умови для розвитку не лише предметних знань, а й життєвих навичок, що набувають все більшого значення у світі, де знання швидко застарівають, а здатність адаптуватися, вчитися протягом життя, комунікувати й мислити критично набуває вирішального значення» [21, с. 89].

Зазначимо, що проєктна технологія – це філософія навчання, яка розвиває в здобувачів освіти здатність самостійно здобувати знання, керувати власним навчанням, ставити перед собою цілі та досягати їх. На думку Н. Жукової, «вона відкриває можливості для трансформації освітнього процесу з вертикальної системи «вчитель – учень» на горизонтальну, партнерську взаємодію, що відповідає демократичним засадам сучасної школи» [25, с. 52].

Ця думка є надзвичайно актуальною в контексті сучасної педагогіки, яка орієнтується на особистісно-зорієнтоване навчання, розвиток критичного мислення, самостійності та здатності до співпраці.

Ідея, що її висловила Н. Жукова, відображає сутність сучасної педагогіки, спрямованої на демократизацію та гуманізацію освіти. Вона підкреслює важливість формування у закладі загальної середньої освіти атмосфери довіри, співробітництва та взаємоповаги. Це – необхідні умови для ефективного розвитку особистості здобувача, його самореалізації та формування активної громадянської позиції. Партнерська взаємодія у навчанні стає запорукою створення відкритого освітнього простору, у якому кожен учасник проявляє ініціативу, творчість і відповідальність за власне навчання. У процесі роботи над проєктом здобувачі занурюються в дослідницьку діяльність, учаться планувати свої дії, оцінювати їхню ефективність, здійснювати самоконтроль і самооцінку.

У ЗЗСО проєктні технології – це засіб активізації навчання та інструмент професійної підготовки. Як зауважує О. Лук'яненко, «завдяки їм учні опановують не лише теоретичні знання, а й практичні навички, набувають досвіду командної роботи, проходять етапи підготовки, планування, виконання, корекції та захисту проєкту, що є важливими компонентами професійної діяльності майбутніх фахівців» [35, с. 121].

Отже, проєктні технології – це невід'ємна частина сучасного освітнього середовища, яке ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого підходу, компетентнісного навчання, інтеграції знань і практики. Їх використання вимагає від учителів гнучкості, відкритості до змін, готовності працювати в нових умовах, з новими інструментами та технологіями.

На думку Н. Мельник, «через проєктну діяльність можливо виховати покоління учнів, здатних до самостійного мислення, конструктивної взаємодії, інноваційної діяльності й відповідального ставлення до власного майбутнього і суспільства загалом» [38, с. 102].

Доцільними в контексті дослідження, на нашу думку, є визначення поняття «проєктна технологія», запропоновані українськими лінгводидактами.

Як зауважує С. Караман, «суттєва перевага проєктних технологій в тому, що вона дозволяє активізувати навчально-пошуковий процес, збільшує продуктивність учнів, передбачає самостійне вирішення певної проблеми, отже, учень адаптує систему навчання до себе, до своїх здібностей, характеру, темпераменту, створюючи, по суті, свою методику навчання, так само, як і свою власну систему знань, умінь і навичок» [30, с. 129]. У процесі виконання проєкту здобувачі освіти вчаться здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати й відтворювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності, за допомогою української мови пізнавати світ, давати власну оцінку почутому або прочитаному.

М. Пентилюк зазначає, «під час виконання проєкту формується мовна особистість – людина, що володіє виражальними багатствами мови, продукує її в різних життєвих ситуаціях і шанує її, дбає про її збереження й розвиток,

відтак учень упродовж навчання в школі повинен стати такою особистістю» [48, с. 30]. О. Кучерук розглядає проєктну технологію як «комплексний спосіб навчання, що являє собою сукупність навчально-пізнавальних дій, які дають змогу розв'язати певну проблему на основі творчого пошуку учнів, і передбачає презентацію одержаних результатів у вигляді конкретного навчального продукту, власне, проєкту» [32, с. 125]. З-поміж поданих визначень найбільш повним видається поняття, сформульоване авторами Словника-довідника лінгводидактичних термінів, у якому зазначено, що «метод проєктів (проєктний метод) – метод навчання, що полягає в розв'язуванні певної навчальної проблеми шляхом творчого пошуку й презентації результатів у вигляді проєкту» [56, с. 143].

В умовах Нової української школи (НУШ) проєктні технології активно інтегруються в освітній процес як один із ключових інструментів реалізації діяльнісного підходу. Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти «здобувачі мають розвивати уміння застосовувати знання у практичній діяльності» [20, с. 143]. Як зауважує О. Морозова, «проєктна діяльність створює таку можливість, коли навчання стає осмисленим, пов'язаним з реальним життям і мотивованим зсередини» [43, с. 48]. Результативним є впровадження цієї технології у процес вивчення морфології – одного з найскладніших, але водночас фундаментальних розділів мовознавства.

Проєкти з вивчення розділу «Морфологія» – один із ефективних педагогічних інструментів, що сприяють активізації освітнього процесу та глибокому засвоєнню знань з розділу морфології – одного з ключових аспектів вивчення української мови у закладах загальної середньої освіти. Сутність проєктів у цьому контексті полягає у тому, що здобувачі сприймають інформацію, активно залучаються до самостійної пізнавальної діяльності, що передбачає пошук, аналіз, узагальнення, систематизацію та застосування знань про морфологічні категорії та мовні явища. А отже, підхід допомагає формувати у здобувачів освіти теоретичні знання, практичні навички, що надзвичайно важливе для розуміння структури мови та її функціонування.

Проектні технології мають низку переваг, серед головних – інтеграція різних видів діяльності – дослідницької, аналітичної, творчої та комунікативної. З-поміж переваг застосування проектних методик на уроках української мови можна виокремити: практичну орієнтованість (здобувачі запам'ятовують теорію, застосовують знання в реальних ситуаціях (створення презентацій, написання статей, запис інтерв'ю, блогів); критичне мислення та креативність (аналіз інформації, формулювання власної думки, створення унікальних проєктів дають змогу розвивати творчий підхід до навчання); командну роботу (проектна діяльність сприяє розвитку соціальних навичок, відповідальності та вміння домовлятися); самоосвіту (школярі вчаться самостійно шукати, обробляти та презентувати інформацію). Власне, у контексті вивчення морфології, що вивчає слово як частину мови, проектні методики мають високу ефективність, що вдосконалює освітній процес. Завдяки цьому школярі отримують можливість краще усвідомити морфологічні явища.

Як зазначалося раніше, сучасна освіта орієнтована на особистісно-зорієнтоване навчання, проєкти з вивчення розділу «Морфологія» стають дієвим засобом активізації пізнавальної діяльності, підвищення якості засвоєння матеріалу і розвитку мовної компетентності . Вони інтегрують різні освітні ресурси, дають змогу застосовувати міжпредметні зв'язки, що сприяє комплексному розумінню мови як науки. Проектна діяльність створює умови для формування у здобувачів освіти вмінь аналізувати, порівнювати, робити висновки та аргументувати власні думки, що відповідає вимогам сучасних стандартів освіти.

Отже, проєкти з морфології дають можливість здобувачам освіти розвивати комунікативні навички через групову роботу, обговорення, презентації та захист своїх напрацювань, що важливо для формування соціальної компетентності. Вони допомагають побачити практичну цінність мовних знань, застосовуючи їх у реальних життєвих ситуаціях, що значно підвищує мотивацію та інтерес до предмета. Це сприяє глибшому засвоєнню

морфологічного матеріалу, формує стійку навчальну мотивацію та позитивне ставлення до вивчення української мови.

1.2. Види проєктних технологій та їхня класифікація

Пріоритетний напрям діяльності – це впровадження в освітній процес особистісно орієнтованих педагогічних технологій, в основі яких всебічне і гармонійне вивчення особистості здобувачів. Цей інноваційний підхід у лінгводидактиці передбачає використання різноманітних форм роботи. Один із методів – це проєктні технології, що роблять процес вивчення морфології ефективним та цікавим.

В основу класифікацій проєктів, запропонованих українськими науковцями (О. Горошкіна, Г. Грибан, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, Т. Мантула, Г.Боднаренко, В. Нищета, Є. Полат, Л. Попова, М. Романовська, Л. Шевцова), покладено характеристики: кількість здобувачів освіти, навчальні предмети, тривалість і місце проведення, вид діяльності учасників проєкту, характер змістового матеріалу. У педагогічному контексті проєкти розглядаються як результат навчального проєктування.

Класифікація проєктних технологій часто базується на різних підходах до навчання, характері та змісті діяльності, а також на ролі, яку здобувачі виконують під час реалізації проєкту. Види проєктних технологій та їх класифікація на прикладі проєктів у процесі вивчення частин мови – це важлива складова мовознавства, що дає змогу організувати навчання ефективно та з урахуванням особливостей мовного матеріалу.

Дослідження стверджують, що проєктні технології у процесі вивчення частин мови розкриваються за допомогою різноманітних форм роботи, які класифікують за кількома ознаками: за змістом, формою організації, рівнем складності, тривалістю та за напрямом дослідження. Отже, проаналізована систематизація дає змогу вчителям обирати відповідні варіанти проєктної діяльності для досягнення конкретних навчальних цілей та розвитку в здобувачів освіти ключових компетентностей.

Зокрема, можна виділити кілька основних видів проєктних технологій, що їх застосовують у сучасному навчанні. На думку Г. Боднарєнко, «у практиці навчання української мови у старших класах найбільший ефект дають такі види проєктів: дослідницькі, творчі, інформаційні, ігрові, практично орієнтовані» [9, с. 42].

За домінувальною діяльністю (Є. Полат) проєкти поділяють на: дослідницькі, творчі, ігрові, практико орієнтовані.

Дослідницький проєкт передбачає організацію освітнього процесу у такий спосіб, що здобувачі проводять наукове дослідження, розв'язуючи конкретне питання або проблему. Цей підхід ефективний для розвитку критичного мислення, аналізу інформації, вміння формувати гіпотези та робити висновки, розвивати розумові й мовленнєві здібності, мислення та пам'ять здобувачів. Наприклад, школярі досліджують особливості вживання займенників у сучасній українській мові, аналізують частоту використання прикметників у художніх творах або вивчають функціонування числівників у різних мовних контекстах. Дослідження стверджують, що проєкти розвивають навички критичного мислення та наукового пошуку.

Творчі проєкти демонструють створення власних поетичних чи прозових творів із використанням певних морфологічних структур, зокрема навчають здобувачів освіти влучно висловлювати думки, використовуючи засоби художньої виразності. Наприклад, написання казок, оповідань або віршів із вживанням іменників, прикметників, займенників чи числівників. Це сприяє розвитку мовленнєвих навичок, уяви та емоційного сприйняття мови. Як зауважує І. Єрмаков, «творча діяльність, проблемна за формою представлення матеріалу, практична за формою його застосування, інтелектуально насичена за змістом, яка відбувається у умовах постійного конкурсу думок» [23, с. 14].

Ігрові проєкти спрямовані на уміння здобувачів представити інтерактивні вправи, квести, вікторини, виконувати ролі літературних персонажів або реальних особистостей.

Практично орієнтовані проєкти передбачають уміння здобувачів освіти самостійно впорядковувати мовні довідники, впорядковувати термінологічні словники.

Один із основних видів проєктів у вивченні частин мови – **тематичний проєкт**, що конкретизується на вивченні однієї частини мови. Наприклад, проєкт упродовж вивчення теми «Іменник як частина мови: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль» у 6 класі передбачає дослідження його морфологічних ознак, синтаксичної ролі, а також пошук прикладів із текстів різних стилів. Здобувачі укладають словники, тематичні колекції слів, створюють презентації або навіть лінгвістичне мінідослідження з вживанням іменників у художніх чи наукових текстах. Аналогічно проєкти з вивчення теми «Прикметник як частина мови: значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Повні й короткі форми прикметників» передбачають розробку вправ на визначення ступеня порівняння, формування таблиць прикметникових форм, створення власних описових текстів та характеристику предметів.

Інший важливий вид проєктів – **міжпредметні**, які дають змогу інтегрувати знання з української мови та інших предметів. Наприклад, проєкт «Займенники як віддзеркалення епохи та стилю автора» буде реалізований у рамках літератури або історії, де здобувачі аналізують роль займенників у текстах різних жанрів або епох. Шестикласники аналізують вживання займенників у творах класичної та сучасної літератури (зіставлення вживання займенників у поетичній творчості Ліни Костенко та Тараса Шевченка), створюючи презентації, буклети, мінідослідження з прикладами текстів. Проєкти розвивають у здобувачів освіти здатність працювати з різноманітними видами інформації, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та аргументувати власну позицію.

О. Кучерук класифікує проєкти адаптовано для використання на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти.

За формою організації проєкти поділяють на індивідуальні, парні або групові. **Індивідуальні проєкти** дають змогу кожному здобувачеві працювати

над власною темою, наприклад, скласти власний словник прикметників або створити зведену таблицю про вживання числівників у повсякденному мовленні. **Парні та групові проєкти** (колективне створення таблиць, розробка кросвордів, мовних ігор або тематичних буклетів) сприяють розвитку командної роботи, відповідальності та умінню спільно розв'язувати проблеми. Групова діяльність особливо ефективна в роботі зі складними темами, де необхідна взаємодопомога та обмін ідеями.

Щодо рівня складності, дослідниця поділяє проєкти на **прості**, які передбачають базове опрацювання матеріалу (наприклад, визначення частин мови у реченнях або складання списку слів) та **складні**, що потребують глибшого аналізу, порівняння та узагальнення. Різнорівневий підхід дає змогу врахувати індивідуальні можливості здобувачів, підвищує мотивацію до навчання.

О. Кучерук класифікує проєкти за тривалістю: короткострокові, які можна виконати на одному або кількох уроках, і довготривалі, виконання яких займає декілька тижнів. **Короткострокові проєкти** спрямовані на закріплення знань з допомогою практичного застосування. Наприклад, створення тематичного буклету про числівники або розробку вправ з теми «Відмінювання іменників». **Довготривалі проєкти** спрямовані на комплексний аналіз певної частини мови, порівняння її з іншими мовними явищами, розробку методичних матеріалів або підготовку мультимедійних презентацій.

Проаналізована класифікація проєктів свідчить, що на уроках української мови виокремлюється типологія, що співвідноситься зі змістом розділів чинних модельних навчальних програм для 5-6, 7-9 та 10-11 класів [39, 40, 41, 42, 61]. Спостереження зазначають можливість застосування вищеперерахованих проєктів у процесі навчання української мови, а право вибору належить учителеві-словеснику, оскільки незалежно від виду проєкту результати роботи певним чином будуть відповідно оформленими, повинні мати конкретне матеріальне вираження (відео, альбом, презентація, буклет). Зазначимо, що для формування інтелектуального й творчого мислення здобувачів, на нашу думку,

найбільш ефективно використання дослідницьких і творчих проєктів, адже вони дають змогу застосувати диференційований та особистісний підхід до школярів.

За нашими спостереженнями, у процесі вивчення іменника ефективні проєкти : *«Іменниковий словник настрою»* – дослідницький проєкт, який дасть змогу збагатити та активізувати словниковий запас здобувачів освіти. Шестикласники створюють ілюстрований словник, де кожен іменник має свій асоціативний малюнок і короткий опис. Наприклад:

- *радість – яскраве сонце;*
- *сум – дощова хмара;*
- *доброта – промінь сонця;*
- *мрія – повітряна куля;*
- *страх – темрява;*
- *любов – серце;*
- *дитинство – іграшки;*
- *осінь – листя дощ.*

«Музичний іменник» – творчий проєкт, що в цікавій формі дасть змогу простежити міжпредметні зв'язки з музичним мистецтвом, проаналізувати навчальний матеріал. У ході виконання здобувачі освіти 6 класу складають список пісень, у назвах та текстах яких містяться власні назви. Наводимо приклади:

- Океан Ельзи *« Місто Марії»* (*«Сонце зійшло над Азовом, вітер над дюнами дме», «Буде довіку стояти праведне місто Марії»*);
- Тарас Петриненко *«Україна»* (*«Дороги іншої не треба, поки зорить Чумацький Шлях, «Україно!Україно! Після далечі доріг»*);
- Калуш *«Стефанія»* (*«Стефанія, мамо, Стефанія»*);
- Українська народна пісня *«Ой, Марічко, чичері»* (*Ой, Марічко, чичері, чичері, чичері, розчеши мя кучері, кучері, кучері»*);

- Українська народна пісня «Несе Галя воду» (*Несе Галя воду, коромисло гнеться, а за нею Іванко...*»);
- Українська народна пісня «Їхав козак за Дунай» (*Їхав козак за Дунай, сказав дівчині: «Прощай»*);
- Українська народна пісня «Розпрягайте, хлопці, коні» (*«Маруся раз, два, три калина, чорнявая дівчина*);
- Українська народна пісня «Ой на горі та й женці жнуть» (*Попереду Дорошенко веде своє військо запорізьке хорошенько», « А позаду Сагайдачний, що проміняв жінку на тютюн та люльку необачний*»);
- Гімн Українських січових стрільців «Ой у лузі червона калина» (*« Ой у лузі червона калина похилилася, чого наша славна Україна зажурилася», « А ми тую червону калину підіймемо, а ми нашу славу Україну гей-гей розвеселимо*);
- Українська народна пісня «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці» (*Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці», бо на вечорницях дівки – чарівниці, «Котра дівчина чари добре знала, вона ж того Гриця та й причарувала*»).

«Казка про іменник» – ігровий проєкт для шестикласників, що передбачає написання лінгвістичної казки, у якій головним персонажем є Іменник, що подорожує в Країні частин мови.

Під час вивчення прикметника як частини мови доцільними будуть проєкти: «Творчий елемент» – творчий проєкт, у процесі якого здобувачі освіти 6 класу складають речення або пишуть вірш, використовуючи слова з довідки. Наприклад:

Довідка: радісний, сумний, зелений.

На радісному святі діти гралися біля зеленої ялинки, а сумний дощик тихо падав за вікном.

«Лінгвістична казка про дружбу прикметника з іменником» та «Пригоди Прикметника в Морфології» – ігрові проєкти, що розвивають логічне мислення у здобувачів, творчу уяву, пам'ять, зв'язне мовлення, збагачують словниковий запас.

«Хмара прикметників», карта пам'яті «Прикметник» – дослідницькі проекти, що передбачають опрацювання художнього тексту та створення карт, схем.

«Тематичний мінісловник», пам'ятка «Як працювати з електронними словниками» – практично орієнтований проект, під час виконання якого здобувачі 6 класу укладають власний словничок слів, де зазначають правильне написання, коротке значення, приклад речення. Приклад оформлення:

Яскравий – світлий, помітний.

Яскравий промінь сонця заграє у вікні.

Сміливий – той, хто не боїться труднощів.

Сміливий воїн з честю виконував свій обов'язок.

У процесі вивчення числівника шестикласники виконують проекти:

«Математичне місто» – ігровий проект, під час виконання якого здобувачі добирають назви вулиць, парків із математичними назвами, складають короткі описи об'єктів міста.

Приклад:

На вулиці Прямокутників стоять високі, рівні будинки. Їхні вікна квадратні, а дахи – рівнобедрені.

«Мій день у цифрах» – творчий проект, під час виконання якого здобувачі освіти впродовж дня спостерігають за власною діяльністю та записують показники в цифрах. Наприклад, о котрій годині школяр прокинувся, скільки годин провів у школі, скільки часу виконував домашні завдання, кількість кроків які пройшов за день, скільки годин спілкувався з друзями.

«Числівники в географії» – дослідницький проект. Школярі досліджують, де в географії використовують числівники, що інтегрує знання з дисциплін.

Наводимо приклади:

- Україна поділена на 24 області;
- Найвища гора світу – *Еверест* (8848,86 м) ;
- Довжина річки *Дніпро* становить 2 201 кілометр.
- Україну омивають *Чорне та Азовське моря*.

«Числівник у рекламі» – практично орієнтований проєкт, у межах якого школярі шукають рекламу з числівниками (у газетах, журналах, буклетах, на білбордах, вітринах). Після аналізу реклам складають короткі узагальнення.

Дослідження доводять, що у процесі вивчення займенника для здобувачів освіти 6 класу пізнавальними будуть проєкти:

Колаж «Займенники навколо нас» – школярі проводять збір матеріалу (виписують, де в повсякденному житті вживаються займенники: у піснях, рекламах, соцмережах, книгах, газетах, журналах).

Граматичний квест «Знайди займенник» – здобувачі виконують завдання за станціями, після чого підбивають підсумки та аналізують помилки.

У процесі вивченні дієслова у 7 класі доцільним буде проєкт:

«Герої мого міста/села» – дослідницький проєкт, під час виконання якого здобувачі закріплюють знання про дієслово як частину мови, вживають дієслова у тексті для вираження героїзму.

Етапи виконання проєкту:

- ознайомлення з темою;
- вибір Героя;
- збір інформації;
- створення тексту;
- творче оформлення;
- презентація проєкту.

Під час вивчення прислівника як незмінної частини мови, пропонуємо проєкти:

Мовознавчу гру «Правопис прислівників» – семикласники готують завдання різного рівня складності для узагальнення та систематизації навчального матеріалу. Наприклад, ігри «Так чи ні», «Обери правильний варіант», «Обери прислівник», «Знайди прислівник», «Склади правило».

Мінідослідження « Прислівники в мові соцмереж » – здобувачі обирають 3 пости в соціальних мережах та виписують з них прислівники, проводять аналіз даних та готуються до захисту презентацій.

Для розроблення вчителем-словесником тематики проєктів важливо враховувати аспекти:

- проєктна технологія – проміжна ланка між мовознавством та лінгводидактикою, що забезпечує дієвий розвиток мовного світогляду здобувачів освіти, їхніх мовленнєвих умінь для досягнення результатів освітнього процесу;
- результати методу проєктів лінгводидактичного характеру – це система пов'язаних між собою цілей пошукової роботи здобувачів

На думку вчених (Н. Абашиної, О. Горошкіної, З. Бакум), ефективність результатів проєктного навчання залежить від усвідомлення змісту навчального мовного матеріалу, мовленнєвого розвитку здобувачів, навичок самостійної пошукової роботи, специфіки й рівня складності теми, проблеми для проєктної роботи та визначення оптимального часу для виконання проєкту.

Загалом класифікація проєктних технологій у процесі вивчення частин мови дає змогу вчителям обирати види діяльності залежно від поставлених навчальних завдань, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти, а також специфіки вивчення кожної теми.

1.3. Психолого-педагогічні аспекти застосування проєктного навчання

Аналіз законодавчих документів про освіту, науково-методичної літератури з теми дослідження зазначає, що проблема формування морфологічної компетентності здобувачів освіти ЗЗСО привертала увагу багатьох вітчизняних лінгводидактів. Проблема зумовлена тим, що зміст чинних модельних навчальних програм спрямований на гуманізацію навчання, який реалізується на інтелектуальний потенціал здобувачів, мовну та мовленнєву компетентності.

Аналіз і синтез загальнопсихологічних та загальнодидактичних положень (Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Зимня, О. Караман, С. Караман, О. Кучерук, С. Максименко, С. Омельчук, М. Пентиліук) щодо організації навчальної діяльності здобувачів освіти дав змогу з'ясувати, що однією з умов, яка забезпечує високий рівень засвоєння Державного стандарту, формування морфологічної компетентності здобувачів освіти, є психологізація освітніх технологій, що зумовлює підвищення рівня мотивації в навчанні, інтегрованого способу мислення, необхідного для сучасної людини.

Психологи зазначають, що метод проєктів орієнтований передусім на самостійну діяльність здобувачів, яка організована індивідуально для здобувача парами чи групами, яку вони виконують впродовж визначеного часового відрізка. Варто зауважити, що завдання вчителя полягає в тому, щоб стимулювати інтерес здобувачів освіти до певних мовознавчих проблем з урахуванням методично правильно організованої проєктної діяльності.

У результаті аналізу й синтезу психолого-педагогічної літератури виокремлено, що проєктне навчання в мовознавстві, зокрема в морфології, відіграє важливу роль у розвитку когнітивних і комунікативних навичок здобувачів освіти. Це – ключові навички для глибокого розуміння системи української мови. Вивчення морфології із застосування проєктних технологій передбачає системне дослідження граматичних категорій частин мови, що дає змогу здобувачам освіти засвоїти теоретичний матеріал та застосувати його в практичній діяльності на прикладі лінгвістичних завдань. Зауважимо те, що ефективність навчання української мови залежить від урахування вікових та психологічних особливостей здобувачів, адже успішність безпосередньо пов'язана з пізнавальною активністю й самостійністю школярів, використанням дидактичних засобів, спрямованих на виконання дослідницьких завдань у межах проєктної діяльності, що вимагає пошуку пояснення й доказу закономірностей. Із формуванням цих умінь тісно пов'язаний і розвиток інтелектуальних умінь здобувачів. І. Якиманська визначає інтелектуальні уміння «як психічні новоутворення, в яких закріплюється набутий

інтелектуальний досвід і реалізується можливість його постійного використання» [63, с. 14]. Л. Таренко також зауважує, що «інтелектуальні уміння – це сукупність дій і операцій з отримання, переробки та застосування інформації в освітній діяльності» [60, 12].

Важливо, що робота над проєктами у процесі вивчення розділу «Морфологія» сприяє підвищенню внутрішньої мотивації здобувачів, оскільки вони відчують себе активними дослідниками мови. Мотивація навчання – важлива характеристика самостійної навчальної діяльності. Наявність мотивації дає змогу здобувачеві формувати вміння для виконання проєкту: самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, створювати презентації, буклети, виступати перед аудиторією. Як зауважує Т. Вдовіченко, «це знімає бар'єри пасивності і сприяє розвитку автономності мислення, що відповідає принципам особистісно орієнтованого навчання» [11, с. 91]. Отже, хочемо зазначити, що перша умова мотивації – правильна організація навчальної діяльності.

За нашими спостереженнями, у процесі вивчення прикметників як частини мови школярі вивчають ступені порівняння, їхню синтаксичну роль в реченні, аналізують приклади з художньої літератури і створюють власні тексти, що сприяє формуванню глибокого розуміння структури мови.

Важливе застосування методу проєктів у процесі вивчення розділу «Морфологія» – це організація самостійної роботи здобувачів освіти. Дослідження психологічних джерел переконує, що поняття самостійної роботи вченими подано по-різному. І. Зимня описує це поняття як «цілеспрямовану, мотивовану, структуровану самим суб'єктом у сукупності дій, що коригується ним за результатом діяльності; її виконання потребує самосвідомості, рефлексивності, особистої відповідальності та сприяє задоволенню від процесу самовдосконалення і самопізнання» [29, с. 124].

Окрім когнітивних процесів, проєктна діяльність розвиває комунікативну компетентність, адже здобувачі освіти працюють у групах, обговорюють гіпотези, аргументують свої думки та презентують результати досліджень. Як доводить О. Морозова, «такий формат роботи формує вміння співпрацювати,

що є ключовою соціальною навичкою сучасної людини» [43, с. 114]. У роботі над проєктом з вивчення займенників здобувачі освіти створюють діалогові сцени, де демонструють вживання розрядів займенників у мовленні, що робить навчання практично орієнтованим.

Отже, проєктне навчання – це метод та підхід, які дають змогу здобувачам освіти розвивати важливі життєві навички, такі як креативність, співпраця, критичне мислення, а також навички управління часом і проєктами. Проєкти дають змогу створювати інтерактивне, захопливе середовище для навчання, що активно залучає здобувачів освіти до викликів сучасного світу. Упровадження проєктних технологій у освітній процес допомагає здобувачам глибше засвоїти матеріал та розвинути комплекс необхідних навичок для успішного функціонування в суспільстві.

1.4. Лінгводидактичні особливості викладання морфології в закладах загальної середньої освіти

Викладання морфології в ЗЗСО – надзвичайно важливий складник мовної освіти. Головне завдання вчителя полягає у формуванні здатності бачити в мові систему, усвідомленні властивості слів, ознайомленні з формами словозмін, творенні нових слів, розумінні функціонального значення граматичних категорій у мовленні. Зауважимо, що це сприяє оволодінню нормами української літературної мови, розвитку логічного мислення та зв'язного мовлення здобувачів освіти.

Методика викладання морфології тісно пов'язана з положеннями лінгводидактики та дає підстави стверджувати, що вивчення морфології базується на теоретичному поясненні та практичному застосуванні мовного матеріалу в різних видах мовленнєвої діяльності. Вагомий внесок у розроблення теоретичних основ та пояснення навчання морфології зробили С. Караман, М. Пентиліук, М. Плющ, В. Горяний, М. Вашуленко.

Аналіз наукової літератури з теми дослідження, чинних модельних навчальних програм (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук

В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.; автори: Голуб Н. Б., Горошкіна О. М., Полторацька А. Я., Сафонов Ю. М., Нестеренко Н. В.) дає змогу стверджувати, що у процесі вивчення розділу «Морфологія» здобувачами освіти 6, 7 та 10 класів реалізуються основні завдання: виробити чітке поняття про морфологічні групи слова, синтаксичну функцію слів у словосполученні та реченні, ознайомлення з поділом частин мови на самостійні (змінні й незмінні) та службові, усвідомити форми словозміни, якою характеризуються частини мови. Зокрема, у процесі навчання морфології необхідно сформувати уміння і навички: розпізнавати частини мови, визначати їхні ознаки, синтаксичну роль в реченні, стилістично використовувати в мовленні слова частин мови.

Об'єкт вивчення морфології – слово як носій ряду граматичних значень, властивих певній частині мови. Хоча граматичні значення слова відокремлені від лексичного й тісно взаємодіють із ним, граматики абстрагується від лексичних значень і визначає поняття слова як граматичної одиниці мови.

Особливу увагу методика викладання морфології приділяє поетапному засвоєнню матеріалу. Вивчення шкільного курсу морфології починається зі з'ясування питань про поділ слів на частини мови. У традиційній граматиці класифікація здійснюється з урахуванням спільних лексичних ознак, граматичних категорій, синтаксичних функцій та засобів словотвору. У науковому доробку лінгводидактів (М. Пентилюк, М. Плющ, Т. Донченко) досліджуємо, що особливості слова пов'язані з його синтаксичними властивостями, тому в курсі вивчення морфології необхідно враховувати ці особливості в межах кожної частини мови із застосуванням синтаксичних понять, що відображають їхні зв'язки з іншими словами. Важлива думка лінгводидактів, що рівень оволодіння мовою визначається значною мірою рівнем опанування її граматичною системою. Вивчення граматичних правил дає змогу правильно висловлювати власні думки, сприяє формуванню умінь і навичок свідомого й доречного використання засобів мови в комунікативних ситуаціях.

Сучасні підходи до викладання морфології базуються на принципах комунікативної лінгводидактики. Це означає, що знання про частини мови, їх граматичні категорії та особливості словозміни мають бути спрямовані на формування практичних мовленнєвих навичок. Наприклад, вивчаючи іменник як частину мови, здобувачі повинні знати відмінки, рід, число, уміти вживати іменники у власному висловлюванні, враховуючи норми узгодження з прикметниками, числівниками, дієсловами.

Методично важливим є дидактичний принцип послідовності та систематичності. Школярі спершу засвоюють базові поняття. Наприклад, засвоєння поняття «самостійні частини мови», «змінні й незмінні», потім перехід до поглибленого аналізу категорій відмінювання, ступенів порівняння. Важливого підходу потребує вибір практичного матеріалу. У цьому особливу роль відіграє спостереження над мовним матеріалом, вправи та творчі завдання.

Зокрема, окрему увагу методика приділяє засобам активізації пізнавального інтересу здобувачів. Це – мовні ігри, інтерактивні вправи, робота з текстами, створення власних прикладів, конструювання таблиць та схем. Ефективні й завдання дослідницького характеру, у ході виконання яких школярі мають самостійно знайти закономірності в зміні форм слів або вживанні граматичних категорій.

Важлива методична особливість викладання морфології – інтеграція української мови з іншими дисциплінами. Наприклад, у процесі вивчення історії або географії здобувачі досліджують мовні особливості, пов'язані з назвами географічних об'єктів або історичних осіб. Вони порівнюють форми іменників і дієслів, що використовуються для позначення географічних об'єктів або історичних епох. Завдання допомагають підвищити рівень мовної грамотності здобувачів, їхню обізнаність у різних галузях знань.

Отже, можна дійти висновку, що процес викладання морфології повинен бути організований у такий спосіб, щоб здобувачі освіти оволодівали теоретичними знаннями та застосовували їх на практиці. Завдяки використанню інтерактивних методик, сучасних технологій та залученню школярів до

самостійної роботи, вчитель підвищує ефективність викладання мовної граматики.

Висновки до першого розділу

У першому розділі дослідження схарактеризовано теоретичні основи проєктних технологій у процесі вивчення розділу «Морфологія», що дає змогу глибше усвідомити їх сутність, роль та методологічні підходи для впровадження в освітній процес. Проєктні технології представлені як інноваційний педагогічний інструмент, який активізує навчальну діяльність здобувачів освіти, стимулює творчу активність, сприяє формуванню умінь самостійного аналізу, пошуку інформації та вирішення практичних завдань. Зауважимо, що завдяки використанню проєктного підходу навчання перетворюється на активний процес, що сприяє глибшому розумінню та засвоєнню морфологічного матеріалу. Більшість дослідників розглядають поняття проєктних технологій як засіб досягнення дидактичної мети шляхом упровадження ефективних технологій навчання. Окремі науковці характеризують метод проєктів як педагогічну технологію, що охоплює сукупність методів або як систему навчання.

Узагальнення результатів наукових досліджень засвідчило, що в основу класифікацій проєктів, запропонованих науковцями у процесі вивчення розділу «Морфологія» покладено характеристики: кількість здобувачів, охоплених проектом, місце проведення, тривалість виконання, вид діяльності виконавців проекту.

Важливий складник – класифікація видів проєктних технологій, яка дає змогу адаптувати їх до різних навчальних цілей та контекстів. У розділі висвітлено як традиційні, так і інноваційні форми проєктної діяльності, які доцільно застосовувати у викладанні морфології: за домінуючою в проєкті діяльністю (дослідницькі, творчі, ігрові, практично орієнтовані проєкти), міжпредметні, за формою організації (індивідуальні, парні або групові), за

рівнем складності (прості та складні), за тривалістю (короткострокові та довготривалі).

Аналіз психолого-педагогічної літератури застосування проєктного навчання акцентує увагу на тому, що проєктні технології сприяють розвитку мотивації до навчання, підвищенню інтересу до предмету, формуванню навичок критичного мислення, комунікації та співпраці. У процесі роботи над проєктом здобувачі ставлять мету, планують діяльність, оцінюють результати, що формує відповідальність і саморегуляцію. Зокрема, проєктне навчання позитивно впливає на розвиток емоційної сфери, сприяючи формуванню позитивного ставлення до навчання та власних здібностей.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МОРФОЛОГІЇ

2.1. Основні етапи реалізації проєктної діяльності на уроках морфології

Метод проєктів орієнтований на самостійну діяльність здобувачів освіти: формує вміння виконувати лінгвістичні вправи та завдання, розвивати креативність, логічне та критичне мислення. Н. Солодюк стверджує, що «своєрідність функціонування методу проєктів вимагає від учителя сформованості стратегічних організаторських умінь. Тактика комунікативної діяльності учнів набуває ознак самостійності, плановірності, передбачає вироблення вмінь узгоджувати окремі дії та процедури міжособистісної діяльності» [59, с. 33]. Головне завдання проєктних технологій – довести школярам їхню зацікавленість у набутих знаннях. Основні етапи реалізації проєктної діяльності на уроках вивчення розділу «Морфологія» у закладах загальної середньої освіти – важливий компонент освітнього процесу. Реалізація проєктної діяльності складається з декількох етапів, кожен з яких спрямований на досягнення певних цілей для забезпечення засвоєння теоретичних знань і розвиток практичних умінь. Кожен етап відіграє важливу роль у формуванні мовних компетентностей здобувачів, сприяє їхньому успішному навчанню та подальшому розвитку. На відміну від традиційного уроку, проєктне навчання активізує їхню участь. Це дає змогу здобувачам краще зрозуміти теоретичні аспекти, зокрема морфологічні правила, оскільки вони мають можливість практично їх застосовувати.

З огляду дослідження, З. Бакум виділяє чотири етапи роботи над проєктом:

1. *Вихідний (вибір теми проєкту, його типу, кількості учасників, вивчення проблеми).* На цьому етапі здобувачі спільно з вчителем обирають конкретну тему проєкту, його тип. Наприклад, дослідження певних граматичних категорій: рід, число або відмінок частин мови. Як зауважує

О. Дьяченко, «під час обговорення вибору теми важливо, щоб здобувачі самостійно визначили, яке завдання вони хочуть виконати, що допомагає їм відчувати власну відповідальність за результат і стимулює до більш глибокого вивчення матеріалу» [21, с. 56]. Важливо визначити, які форми роботи будуть використані (групова робота чи індивідуальні завдання). Планування дає змогу здобувачам освіти структурувати діяльність, що полегшує процес виконання проєкту і забезпечує організований підхід до вирішення завдань.

2. *Етап розроблення (опрацювання ідей, самостійний пошук інформації).* Це важливий етап, під час якого відбувається засвоєння теоретичних знань на практиці. Школярі починають працювати над завданнями, що передбачені в плані проєкту, самостійно вирішувати проблеми, які виникають у процесі роботи.

3. *Етап реалізації проєкту (підготовка матеріалу)* – здобувачі узагальнюють зібраний матеріал, аналізують проміжні результати, здійснюють добір основної інформації, впорядковують зібрані дані, готують постери, буклети, схеми, таблиці, мультимедійні презентації, оцінюють результат проєктної діяльності.

4. *Завершення проєкту* – організація роботи експертів, доповіді про результати роботи, оформлення результатів (захист проєкту). Це завершальний етап проєктної діяльності, коли здобувачі разом з вчителем проводять аналіз виконаної роботи, обговорюють, яких результатів вдалося досягти, визначають сильні та слабкі сторони виконаного завдання. На думку І. Некрасової, «презентація дозволяє здобувачам не лише продемонструвати свої знання, але й вчить їх чітко і логічно викладати свої думки, що є важливою навичкою для майбутнього навчання та професійної діяльності» [45, с. 203]. Оцінювання результатів проєкту є важливим елементом освітнього процесу, оскільки дає змогу виявити рівень розуміння школярами матеріалу та визначити ефективність обраних методів навчання. За словами О. Морозової, «важливо, щоб оцінка була конструктивною і сприяла подальшому розвитку здобувачів. Це може бути, наприклад, взаємне оцінювання робіт школярів, де кожен оцінює

роботу своїх однокласників, що сприяє розвитку критичного мислення та навичок самооцінки» [43, с. 145].

Зауважимо, що важливий етап проєктної діяльності – рефлексія, яка здійснюється на всіх етапах роботи над проєктом. Це процес, під час якого здобувачі самостійно аналізують свою діяльність, оцінюють її ефективність, визначають, чи досягли поставленої мети. Г. Олійник підкреслює, що «це не тільки покращує процес навчання, але й сприяє розвитку самостійності та відповідальності у здобувачів» [46, с. 88].

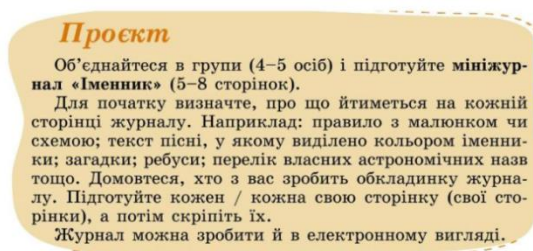
Закцентуємо, що один із найважливіших аспектів проєктної діяльності – інтеграція аспектів мовної освіти. Важливо, щоб проєкти були захоплюючими для здобувачів, оскільки це стимулює до вивчення морфології та української мови.

Спостереження засвідчують, що принципи індивідуалізації навчання дають змогу вчителю адаптувати завдання під різні потреби школярів, враховуючи їхні інтереси та здібності. Наприклад, для здобувачів, які мають більш високий рівень знань, вчитель пропонує більш складні завдання, наприклад, порівняння морфологічних систем різних мов. Важливим є твердження О. Лук'яненко, що «для учнів з менш високим рівнем знань завдання можуть бути спрямовані на практичне застосування основних морфологічних правил, таких як вживання правильних форм іменників, дієслів або прикметників у реченнях» [35, с. 72].

Логіка наукового пошуку зумовила аналіз чинних підручників в аспекті обраного дослідження. Проаналізовано підручники для 6 класу авторів О. Заболотного, В. Заболотного [26], Н. Голуб, О. Горошкіної [16], О. Авраменка, З. Тищенко [3], І. Літвінової [33], О. Семеног, О. Калинич, Т. Дятленко, М. Білясника, В. Вольницької [53], А. Онатій, Т.Ткачука [47]. Зокрема, здійснено аналіз підручників для здобувачів 7 класу авторів А. Ворон, В. Солопенка [13], Н. Голуб, О. Горошкіної [17], О. Заболотного, В. Заболотного [26], О. Авраменка, З. Тищенко [4], О. Семеног, О. Калинич, Т. Дятленко, М. Білясника, Л. Гапон [54], І. Літвінової [34], І. Ющука, В. Когут,

Г. Гуль [62]. З'ясовано, що здобувачі освіти 10 класу систематизують та узагальнюють здобуті раніше знання з розділу «Морфологія». На підставі результатів аналізу підручників О. Заболотного, В. Заболотного [28], О. Глазової [14] з'ясовуємо, що школярам запропоновано проєкти після вивчення розділу. Зауважимо, що для практичного значення проєкту важливе поетапне його виконання для професійно-спрямованої мовної підготовки.

На підставі результатів аналізу підручника для 6 класу О. Заболотного, В. Заболотного, у процесі вивчення іменника як частини мови, здобувачі створюють мініжурнал «Іменник» – груповий проєкт, спрямований на узагальнення, систематизацію засвоєного мовного матеріалу, формування мотивації до навчання, самостійності та розвиток уміння працювати в команді [26, ст. 152].



152

Етапи роботи над створенням мініжурналу:

перший – здобувачі освіти обирають тему проєкту, визначають його тип, кількість учасників у групі;

другий – школярі працюють над завданнями проєкту (розподіляють ролі, дають визначення іменника як частини мови, визначають його морфологічні ознаки, синтаксичну роль, назви істот/неістот, цікаві факти про іменник, загадки, мовні завдання), самостійно вирішують питання;

третій етап – узагальнення зібраного матеріалу учасниками групи: шестикласники впорядковують готовий матеріал, створюють обкладинку мініжурналу, сторінки, скріплюють їх та оформлюють журнал в електронному варіанті;

четвертий – здобувачі демонструють проєкт, проводять детальний аналіз виконаної роботи, самооцінювання та взаємооцінювання кожного учасника групи.

Приклад створення мініжурналу:



За нашими дослідженнями, автори підручника О. Авраменко та З. Тищенко упродовж вивчення теми «Написання складних прикметників» для кращого засвоєння вивченого матеріалу, формування розвитку мовного чуття, вміння аналізувати, застосовувати правила, пропонують здобувачам освіти 6 класу індивідуальний проєкт «Хмара прикметників» [3, ст. 147].



5. Послухайте пісню «Перша колискова» (за QR-кодом) і випишіть прикметники, створивши в зошиті «хмару» слів.



6. Запам'ятайте значення слів.

Чорнобрíвий, чорнобрóвий — який має чорні брови.



Перший етап – шестикласники спільно з учителем визначають тему проєкту та його тип. Упродовж *другого етапу* школярі розпочинають працювати над створенням «хмари» слів: сканують QR-код, прослуховують пісню «Перша колискова». На *третьому етапі* здійснюється підготовка матеріалу. Здобувачі на основі прослуханого матеріалу створюють у зошиті (або електронно) «хмару» слів. *Четвертий етап* – захист проєкту. Школярі демонструють власні напрацювання, здійснюють самооцінювання виконаної роботи.

Приклад:



Зазначимо, що у процесі вивчення теми «Написання складних і складених числівників», автори підручника для 6 класу Н. Голуб, О. Горошкіна з метою удосконалення засвоєння правил написання числівників, формування умінь узагальнювати та робити самостійні висновки, рекомендують виконання проєкту «Моє місто/село мовою цифр» [16, ст. 170].



Розкажіть (письмово) про свій населений пункт мовою цифр. Поясніть написання вжитих числівників.

На *першому етапі* шестикласники визначають тип проєкту, його тему, відтворюють раніше засвоєний матеріал. На *етапі розроблення* здобувачі інтегрують знання з історією та географією (випишують рік заснування населеного пункту, проводять інтерв'ю з місцевими жителями, географічне

розташування), самостійно вирішують проблеми, які виникають у процесі виконання. *Третій етап* – узагальнення зібраного матеріалу, підготовка постерів, презентацій. *Четвертий етап* – захист проєкту, аналіз зібраної інформації, сильних та слабких сторін створення проєкту.

Приклад проєкту:

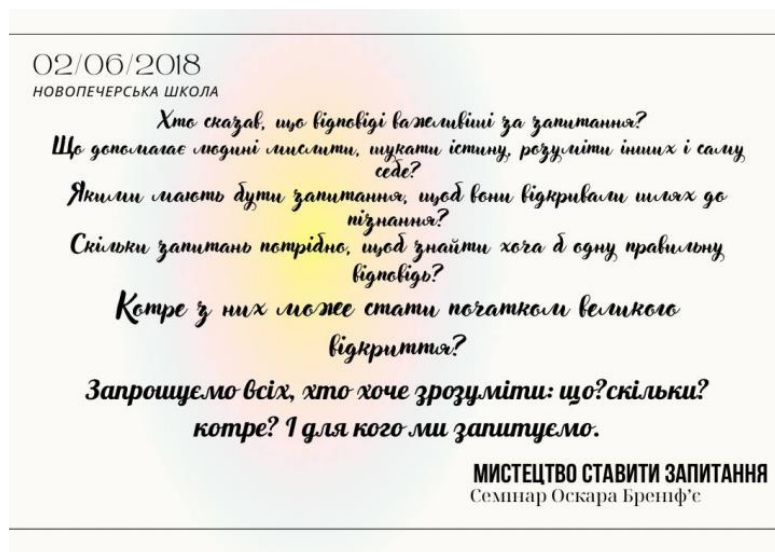


На підставі результатів аналізу підручника авторів А. Онатій, Т. Ткачука, проаналізовано проєкти у процесі вивчення займенника як частини мови. Для здобувачів освіти 6 класу упродовж вивчення теми «Питальні й відносні займенники» подано індивідуальний проєкт [47, ст. 242].



У процесі виконання *першого етапу* школярі обирають тему проєкту, визначають його тип, кількість учасників. *Другий етап* – шестикласники працюють над завданнями, пишуть анонс. На *третьому етапі* впорядковують зібраний матеріал, оформлюють анонс електронно. *Четвертий етап* – представлення анонсу однокласникам, самооцінювання творчої діяльності.

Приклад анонсу:



За нашими спостереженнями, автори підручника О. Семеног, О. Калинич, Т. Дятленко, М. Білясник, Л. Гапон подають достатню кількість проєктів у процесі вивчення дієслова семикласниками. Упродовж вивчення теми «Дієслово: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль» здобувачам запроновано створити плакат на тему «Державотворча функція української мови» [54, ст.18].

2. Створи плакат на тему «Державотворча функція української мови». Скористайся для цього можливостями онлайн-інструменту «Canva» тощо.

Етапи створення проєкту: здобувачі обирають тип проєкту, його тему; працюють над завданнями (досліджують державотворчу функцію мови); аналізують результати діяльності, здійснюють добір інформації, створюють плакат; захищають проєкт: представляють плакат однокласникам, здійснюють самооцінювання.

Приклад плакату:



Аналіз підручника для 7 класу Н. Голуб, Горошкіної, дає змогу стверджувати, що у процесі вивчення прислівника як незмінної частини мови, здобувачам запропоновано розробити карту пам'яті «Прислівник як самостійна частина мови» [17, с.102]

Етапи виконання: вибір теми, типу, кількість учасників; опрацювання правил, створення карти; узагальнення матеріалів; захист проєкту, самооцінювання.

Приклад карти пам'яті:



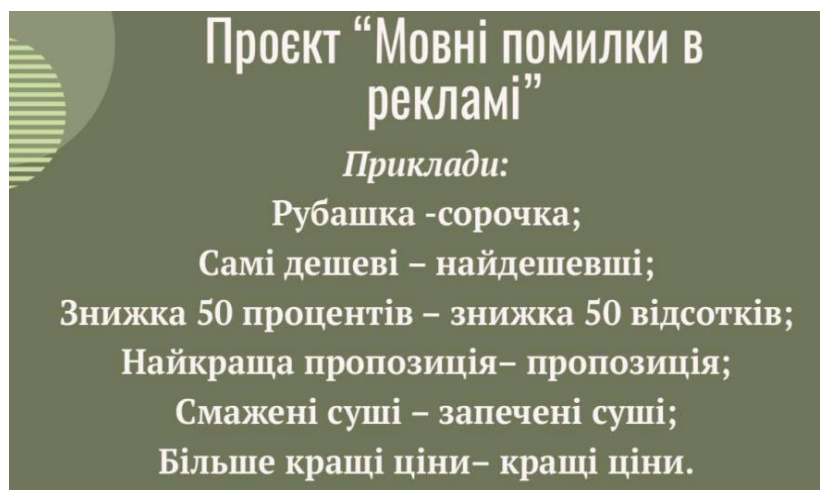
У підручнику для 10 класу О. Глазова під час вивчення теми «Іменники спільного і подвійного роду. Складні випадки узгодження роду іменників з іншими частинами мови» подає проєкт «Мовні помилки в рекламі» [14, ст.182].



Започаткуйте виконання проєкту «Мовні помилки в рекламі», звернувши увагу на сплутування роду іменників української мови з родом іменників-росіянізмів (продаж — продажа, перекус — перекус і под.).

На *першому етапі* здобувачі освіти знайомляться з темою проєкту, його типом. *Другий етап* — обирають рекламу, в якій простежується сплутування роду іменників української мови з родом іменників-росіянізмів, самостійно вирішують проблеми, які виникають у ході роботи. Упродовж *третього етапу* узагальнюють зібраний матеріал, впорядковують його (електронно). *Четвертий етап* — захист проєкту, обговорення та самооцінювання.

Приклад проєкту:



Упродовж вивчення службових частин мови, зокрема прийменника, автори Н. Голуб та О. Горошкіна у процесі вивчення теми «Синонімічні й антонімічні прийменники» [17, с.134] пропонують проєкт :



5. Напишіть поради щодо догляду за домашнім улюбленцем, використавши подані сполучники. Оформте свою роботу як допис в інстаграмі.

Для того щоб, якщо, після того як, щоб, зважаючи на те що, попри те що, тому-то, отже.

Етапи виконання:

перший – семикласники знайомляться з темою проєкту, його типом;

другий – працюють над створення допису в інстаграмі: пишуть поради щодо догляду за домашніми улюбленцями, використавши з довідки подані сполучники.

третій етап – узагальнення порад, створення допису;

четвертий – демонстрація допису, аналіз проведеної роботи, самооцінювання.

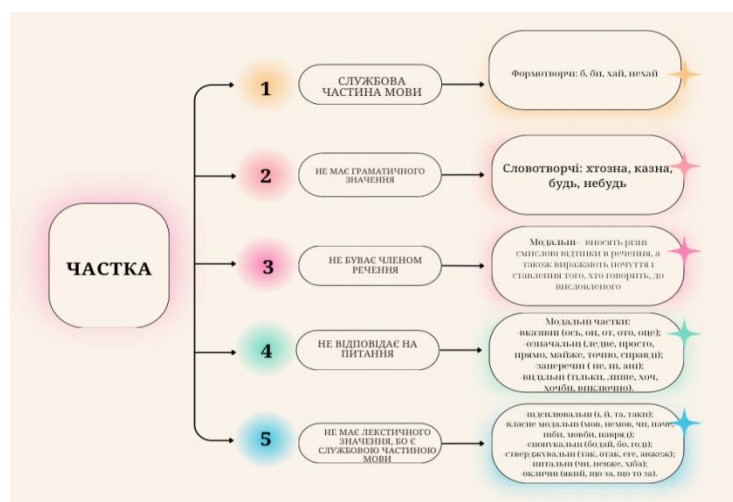
Приклад допису:



У підручнику О. Семеног, О. Калинич, Т. Дятленко, М. Білясника, В. Вольницької упродовж вивчення частки як службової частини мови, автори пропонують здобувачам освіти 7 класу скласти *ментальну карту «Частка»* [54, с.310].

Етапи виконання: вибір типу, теми проєкту кількість учасників; опрацювання правил з вивчених тем, збір матеріалу, створення карти; узагальнення матеріалів; захист проєкту, аналіз роботи, самооцінювання.

Приклад ментальної карти:



Аналіз підручника О.Авраменка та З. Тищенко для 7 класу дає змогу стверджувати, що здобувачі освіти виконують проєкт у процесі вивчення теми «Вигук як особлива частина мови» [4, с. 187].

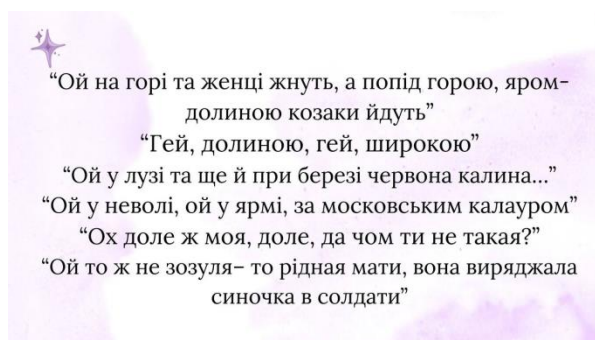
Випишіть із підручника української літератури рядки з пісень (не менше п'яти), у яких ужито вигуки. Надпишіть над вигуками групи за значенням.

187

Етапи виконання:

- перший* – семикласники визначають тему, тип проєкту та кількість учасників;
- другий* – опрацьовують підручник української літератури (виписують рядки із пісень, у яких вжито вигуки);
- третій* –узагальнюють та впорядковують зібраний матеріал;
- четвертий* – захист презентації (виступ, самоаналіз та самооцінювання).

Приклад:



Отже, можемо дійти висновку, що проєктна діяльність у вивченні розділу «Морфологія» є важливим інструментом для розвитку мовних навичок здобувачів. Вона допомагає створити інтерактивне середовище для навчання, де здобувачі освіти активно взаємодіють з матеріалом, застосовують свої знання на практиці.

2.2. Типологія проєктів для засвоєння морфологічних категорій

Типологія проєктів для засвоєння морфологічних категорій – це важливий етап освітнього процесу, оскільки дає змогу поєднати теоретичні знання з практичним застосуванням граматичних норм. Кожен з видів проєктів орієнтований на певний аспект вивчення розділу «Морфологія» та дає змогу розвивати різноманітні навички, від граматичного аналізу до творчого використання мовних форм у текстах. Враховуючи різноманітність морфологічних категорій (рід, число, відмінок, вид, час, спосіб), важливо створювати проєкти, що відповідають специфіці кожної частини мови й стимулюють здобувачів освіти до активного засвоєння граматичних правил та їх застосування.

Передусім, однією з найбільш ефективних типологій є проєкти, що зосереджуються на застосуванні мовних категорій у створенні власних текстів. Підхід дає змогу здобувачам засвоїти граматичні форми, зрозуміти як форми взаємодіють із іншими елементами мовної системи.

Зауважимо, що дослідницький проєкт дає змогу розвивати дослідницьку компетентність. У процесі виконання дослідницьких проєктів здобувачі – активні учасники освітнього процесу, які відтворюють знання на власному досвіді, проводять наукове дослідження, формуючи гіпотези та висновки. У межах виконання проєкту школярі досліджують як змінювалися граматичні категорії, зокрема зміни в системі відмінювання іменників (прізвищ, імен, по батькові), досліджують написання топонімів, узгодження кількісних числівників з іменниками. Як доводить О. Лук'яненко, «таким чином, учні не лише вивчають морфологічні категорії, а й застосовують їх в контексті конкретних текстів, що допомагає краще зрозуміти функції цих категорій у мовленні» [35, с. 88].

За нашими дослідженнями, О. Горошкіна визначила критерії застосування дослідницьких проєктів на уроках української мови:

- наявність значущої в дослідницькому творчому плані проблеми, що потребує інтеграції знань;

- практична, теоретична, пізнавальна значущість результатів, що передбачаються (випуск газети, альманаху з репортажами тощо);
- самостійна діяльність учнів (індивідуальна, парна, групова); – структурування змістової частини проекту (із зазначенням поетапних результатів);
- визначення проблеми, завдань дослідження;
- висунення гіпотези, їх розв'язання;
- обговорення методів дослідження (статистичних, спостережень тощо);
- обговорення способів оформлення кінцевих результатів (презентацій, захистів, творчих звітів тощо);
- можливість висунення нових проблем дослідження [19, с. 115].

З урахуванням аналізу чинних підручників, для 6 класу доцільними будуть проекти: у процесі вивчення теми «Написання та відмінювання імен по батькові та прізвищ» – проєкт *«Грамота за успіхи у навчанні»* [3, с. 111], проєкт *«Лінгвістичне дослідження»* виконується під час вивчення теми «Якісні, відносні та присвійні прикметники» [3, с. 123], вивчення теми «Узгодження кількісних числівників з іменниками» закріплюється *проєктом «Школа майбутнього»* [3, с. 171], упродовж вивчення теми «Написання не з прикметниками» здобувачі складають *алгоритм «Написання не з прикметниками»* [16, с. 143], темі уроку «Рід іменників. Іменники спільного роду» підпорядковується проєкт *«Фемінитиви у теленовинах»* [53, с. 135].

Приклад дослідницького проєкту:



Творчі проєкти активно використовуються учителями-словесниками. У процесі вивчення розділу «Морфологія» цей тип проєктів характеризується

деякою спонтанністю здобувачів освіти у процесі реалізації власного задуму (школярі виявляють творчі здібності у ході виконання проєкту). Це дає змогу оптимізувати процес навчання, розвивати навички самостійної роботи здобувачів.

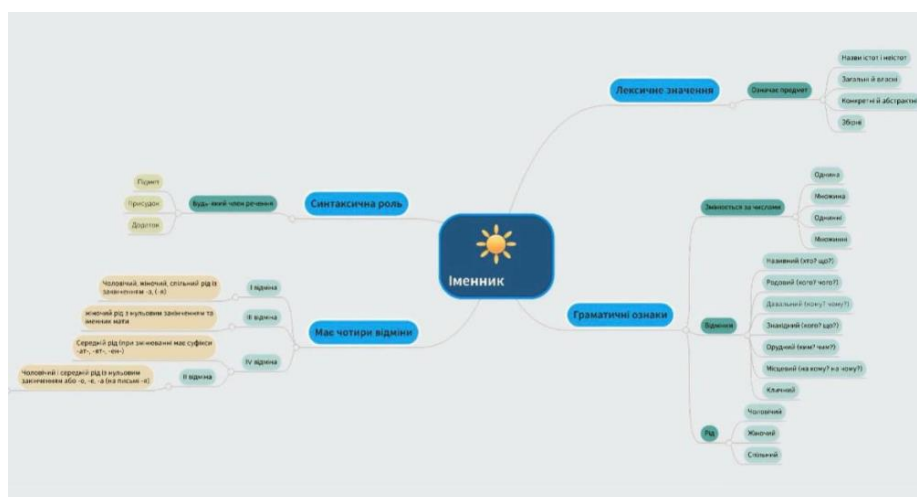
Автори підручників для 6 класу пропонують тематику творчих проєктів: *«Іменникова етикетка»* – проєкт, який здобувачі виконують у процесі вивчення теми «Велика буква та лапки у власних назвах» [3, с. 82], складають казку *«Змагання екзотичних тварин у кулінарному чемпіонаті»* в процесі вивчення теми «Рід незмінюваних іменників», проєкт *«Мова сучасних текстів»* школярі виконують після вивчення теми «Використання займенників для зв'язку речень у тексті» [3, с. 202], колаж *«Складники щастя»* відповідає темі уроку «Загальна характеристика частин мови. Службові частини мови. Вигук» [17, с. 59], у процесі вивчення тем «Відмінювання множинних іменників», «Правопис складних іменників», шестикласники створюють хмари слів *«Іменники, що мають форму множини»*, *«Складні іменники, які пишемо разом»* [16, с.111], [16, с.93], після вивчення теми «Іменник: узагальнення вивченого» здобувачі освіти впорядковують карту пам'яті *«Іменник як самостійна частина мови»* [16, с.116]. У процесі вивчення прикметника як частини мови школярі створюють карту пам'яті *«Прикметник»*, який підпорядковується темі уроку «Прикметник як частина мови» [16, с.121], пам'ятку «Як працювати з електронними словниками» – тема уроку «Написання суфіксів прикметників» [16, с.141], проєкт *«Пригоди Прикметника у Мофрології»* здобувачі освіти виконують після вивчення розділу з метою узагальнення та систематизації знань. Під час вивчення теми «Узгодження числівників з іменниками» шестикласники виконують проєкт *«Математика в танці»* [16, с.168]. Створення колажу *«Займенники в моєму домі»* пропонується після вивчення теми «Розряди займенників за значенням» [16, с.176].

За нашими спостереженнями, детально описані творчі проєкти у підручнику для 6 класу авторів О. Семеног, О. Калинич, Т. Дятленко, М. Білясника, В. Вольницької. У процесі вивчення частин мови подано проєкти

відповідно до тем уроків: допис у соцмережі «*Люди-новатори*» – тема уроку «Повторення вивченого про самостійні частини мови в початкових класах» [53, с. 108], ментальна карта «*Число іменників*» – тема уроку «Число іменників. Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини», «*Поетична хвилинка*» – проєкт, який пропонується під час вивчення теми «Ступені порівняння якісних прикметників, способи їх творення» [53, с. 208].

Для 7 класу автори чинних підручників пропонують цікаву тематику творчих проєктів: реклама «*Здоровий спосіб життя*» – тема уроку «Ступені порівняння прикметників» [4, с.137], інтерв'ю «*Службові слова та їхня роль у мовленні*» – тема уроку «Написання часток» [4, с.181]. У процесі вивчення теми «Особливості вживання прийменників» здобувачі виконують проєкт «*Уживаймо прийменники правильно*» [17, с.139]. Після вивчення теми «Минулий час. Змінювання дієслів у минулому часі» здобувачі освіти створюють колаж «*Минулий час*» [54, с. 36], та рекламний буклет «*Професія перекладача*» – тема уроку «Майбутній час. Проста і складена форма», ментальну карту «*Частка*» здобувачі освіти створюють упродовж вивчення теми «Правопис часток не і ні з різними частинами мови» [54, с. 310].

Приклад творчого проєкту:



Ігрові проєкти значно полегшують розуміння і засвоєння складного теоретичного матеріалу у процесі вивчення частин мови, підвищуючи мотивацію здобувачів освіти. Вони перетворюють правила на інтерактивні та захоплюючі завдання. Досліджуючи впровадження ігрових проєктів у

навчальну діяльність, зауважимо, що автори подають їх на сторінках підручників. У процесі вивчення теми «Прикметник: загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль» здобувачам освіти запропоновано гру «На ту саму букву» [53, с. 200], та гру «Аліас» – тема уроку «Іменник як частина мови» [47, с. 97]. У 7 класі здобувачі складають мовознавчу гру «Правопис прислівників» [27, с. 177].

Приклад ігрового проєкту:

Гра «На ту саму букву»

- Рішуча;
- розумна;
- розсудлива;
- ризикова;
- радісна;

Практично орієнтовані проєкти слугують для застосування теоретичних знань про частини мови, їхню словозміну. У процесі виконання здобувачі освіти самостійно впорядковують словники та довідники.

Шестикласники укладають тлумачний словничок «Птахи України» – тема уроку «Відмінювання іменників IV відміни» [16, с. 86], та тематичний мінісловник прикметників [26, с. 190]. Здобувачі освіти 7 класу у процесі вивчення дієприслівника як особливої форми дієслова укладають словник фразеологізмів до складу яких входять дієприслівники [27, с. 139], після вивчення теми «Дієслово: поглиблене повторення вивченого впорядковують словник дієслів успішного спортсмена [17, с. 12]. У 10 класі здобувачі освіти укладають список інтернет-адрес словників [14, с. 159].

Приклад практично орієнтованого проєкту:

Словник фразеологізмів

- **Не моргнувши оком** – без вагань, рішуче.
- **Не зводячи очей** – уважно, постійно спостерігаючи.
- **Сидячи склавши руки** – нічого не роблячи, бездіяльно.

- **Йдучи напролом** – рішуче, не звертаючи уваги на перешкоди.
- **Стоячи осторонь** – не втручаючись, без участі.
- **Тримаючи язик за зубами** – мовчки, не розкриваючи таємниці.
- **Встаючи з колін** – відновлюючись, оговтуючись після труднощів.
- **Намотуючи кола** – ходячи або діяти без мети.
- **Не відводячи погляду** – уважно спостерігаючи.
- **Зберігаючи спокій** – поводячись мирно, не втрачати самовладання.

Міжпредметні проекти – це спільна діяльність здобувачів освіти, яка поєднує знання з декількох навчальних проектів. Проекти дають змогу інтегрувати знання з української мови та інших предметів. На думку Т. Назаренка, «це дозволяє їм не лише розширити своє розуміння морфології, а й поглибити міжкультурні комунікаційні навички» [44, с. 93].

Прикладами міжпредметних проектів слугують зразки, запропоновані авторами чинних підручників: проект *«Мандруємо Україною»* здобувачі освіти 6 класу виконують у процесі вивчення теми «Число іменників. Іменники, що мають форми тільки однини або тільки множини» [53, с. 140], *«Карта рідного краю»* – тема уроку «Відмінювання іменників, що мають лише форму множини» [53, с.159], проект *«Міста у формі множини»* [47, с. 112], здобувачі виконують у процесі вивчення теми «Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників». Семикласники створюють плакат *«Правила дорожнього руху»* – тема уроку «Написання не та ні з прислівниками» [4, с. 153].

Приклад міжпредметного проекту:

Проект «Мандруємо Україною»

Власні назви, які вживаються тільки в однині: Лопань, Київ, Дніпро, Луцьк, Хмельницький, Миколаїв, Ужгород.

Власні назви, які вживаються тільки в множині: Чернівці, Карпати, Ромни, Черкаси, Суми, Жовті Води, Прилуки, Бровари.

Індивідуальні проекти – це самостійна дослідницька діяльність здобувача освіти, яка передбачає розв’язання певної проблеми через пошук, аналіз та

презентацію результатів. Приклади проєктів наводимо з урахуванням аналізу підручників: упродовж вивчення теми «Іменники конкретні й абстрактні, загальні і власні» здобувачі освіти 6 класу створюють *хмару слів «Назви істот і неістот»* [3, с. 79], у процесі вивчення теми «Особливості закінчень іменників у кличному відмінку впорядковують пам'ятку *«Як ефективно взаємодіяти з людьми»* [16, с. 103], у процесі вивчення теми «Присвійні, вказівні й означальні займенники» школярі створюють допис у соцмережі *«Коли мій голос (слово) має значення»* [53, с. 208], після вивчення теми «Часи дієслова. Минулий час. Змінювання дієслів у минулому часі» семикласники створюють плакат *«Дієслова минулого часу»* [17, с. 30].

Приклади індивідуального проєкту:

Пам'ятка «Як ефективно взаємодіяти з людьми»

1. Будьте уважні до співрозмовника.
2. Використовуйте ввічливі слова.
3. Контролюйте емоції.
4. Ставте запитання та уточнюйте.
5. Будьте чесними та надійними.
6. Підтримуйте діалог.
7. Підтримуйте позитивний настрій у спілкуванні.
8. Сприймайте критику.

Парні проєкти – це форма спільної роботи двох здобувачів, у межах якої вони виконують навчальне завдання, розподіляють обов'язки і презентують результат удвох. За нашими дослідженнями, наводимо приклади парних проєктів: у процесі вивчення теми «Відмінювання іменників II відміни» здобувачі освіти 6 класу складають оголошення *«Вакансії на підприємстві»* [3, с. 99]. Семикласники після вивчення теми «Особливості вживання прийменників» проводять флешмоб *«Говоримо правильно»* [4, с. 167].

Приклад парного проєкту:

Оголошення!

Підприємство «ЕкоТех» оголошує набір нових працівників на вакантні посади.

Запрошуємо:

- інженера з обслуговування обладнання (для роботи в цеху виробництва);
- бухгалтера (для ведення фінансової документації та звітності);
- оператора виробничої лінії (для управління автоматизованим обладнанням).

Пропонуємо:

- офіційне працевлаштування;
- конкурентну заробітну плату;

E-mail: ekotech@gmail.com

Групові проєкти – форма організації навчальної діяльності, у процесі якої 3-6 здобувачів освіти об'єднуються для спільного виконання завдання, що має практичний, творчий або дослідницький характер.

Приклади групових проєктів подано у чинних підручниках з української мови: проєкт «Українські художники та художниці» здобувачі освіти 6 класу виконують у процесі вивчення теми «Написання й відмінювання чоловічих і жіночих імен по батькові» [16, с. 100], проєкт «Пори року» шестикласники виконують після вивчення теми «Ступені порівняння якісних прикметників» [3, с. 127]. Здобувачі освіти 7 класу у процесі вивчення теми «Особливості наголошування і правопису прислівників. Написання прислівників з дефісом» створюють колаж «Наголошуймо прислівник правильно» [5, с.112].

Приклад групового проєкту:

Проект «Українські художники та художниці»

- Тарас Шевченко (1814– 1861) – український поет, художник, гравер. Навчався в академії мистецтв у Петербурзі. Його художня спадщина – понад 1000 робіт. Найвідоміші роботи: «Катерина», «Автопортрет»,

«Циганка-ворожка». Опис стилю: реалістичне зображення життя українців, символіка, глибокі психологічні портрети.

- Марія Примаченко (1909– 1997) – самобутня художниця з унікальною манерою. Її твори стали символом українського народного стилю. Найвідоміші роботи: «Звір, який ходить по квітці», «Голуб миру», «Лев, що йде». Опис стилю: Яскраві барви, фантастичні істоти, добрий гумор, казковість.
- Катерина Білокур (1900– 1961) – селянка-самоучка з Полтавщини. Світове визнання отримала за надзвичайно детальне та живе зображення квітів. Найвідоміші роботи: «Цар-колос», «Квіти за тином», «Польові квіти».

Прості проєкти – це невеликі навчальні або творчі завдання, які здобувачі освіти виконують самостійно або в невеликих групах. Проаналізовано, що приклади простих проєктів подаються у підручниках для здобувачів 6 та 7 класів. У процесі вивчення теми «Написання заперечних і неозначених займенників» здобувачі створюють *«Запрошення вчителю»* [3, с. 197], Після вивчення теми «Особливості написання імен у кличному відмінку» шестикласники виконують проєкт *«Смс-привітання»* [53, с.149]. Під час вивчення теми «Майбутній час. Проста і складена форма» здобувачі освіти 7 класу утворюють *«Дерево моїх мрій»* [17, с. 38].

Приклад простого проєкту:

Смс-привітання з Новим роком!

Оксано Михайлівно, з прийдешнім Новим роком! Бажаю Вам невичерпного натхнення, родинного тепла, успіхів у всіх починаннях та здійснення найзаповітніших мрій. Нехай новорічні свята принесуть радість, спокій та віру в краще, а кожен новий день дарує нові можливості та добро! Миру, здоров'я, благополуччя та гармонії Вам і Вашій родині!

Складні проєкти поєднують мовне дослідження та потребують глибшого аналізу, порівняння та узагальнення. Зразки прикладів проєктів подано у

підручнику: у процесі вивчення теми «Букви н і nn у прислівниках» здобувачі освіти 6 класу проводять *лінгвістичний квест «Прислівник»* [3, с. 141].

Приклад складного проєкту:

Лінгвістичний квест «Прислівник»

Станція 1 «Визнач прислівник»

Завдання: визначити які слова є прислівниками: весело, учора, зелений, зліва, швидко, гуляти.

Станція 2 «Стежка обставин».

Завдання: визначити види прислівників за значенням: весело, удвічі, праворуч, завтра, наперекір, мимоволі.

Станція 3 «Редактор»

Завдання: Відредагувати речення, уставивши замість виділених слів прислівники: 1. Він розмовляв *із великою швидкістю*. 2. Здобувач відповів *без упевненості*. 3. Дівчина сміялася *із радістю*. 4. Ми зустрілися *у вчорашній день*.

Короткострокові проєкти – це невеликі за обсягом, простіші проєкти, які здобувачі виконують на одному або двох уроках. За нашими дослідженнями, доцільним буде створення здобувачами освіти 6 класу *колажу «Наша родина»* у процесі вивчення теми «Відмінювання іменників, що мають лише форму множини» [53, с. 164].

Приклад короткострокового проєкту:

Наша родина

Батько – Дідух Юрій Володимирович;

Мати – Дідух Олеся Анатоліївна;

Я – Дідух Єлізавета Юріївна;

Брат – Дідух Данило Юрійович;

Дідусь – Банарь Анатолій Іванович;

Бабуся – Банарь Валентина Дмитрівна;

Дідусь – Дідух Володимир Іванович;

Бабуся – Дідух Наталія Степанівна.

Довготривалі проєкти – це масштабні навчальні проєкти, що виконуються упродовж декількох уроків та передбають детальний аналіз проєкту. Здобувачі освіти 6 класу здійснюють *похід у музей* у процесі вивчення теми «Групи числівників» [3, с. 153], долучаються до проведення *флешмобу «Я хочу побувати в...»* – тема уроку «Поділ іменників на відміни». Здобувачі освіти 7 класу відвідують «*Віртуальний музей*» під час вивчення теми «Службові частини мови» [4, с. 161].

Приклад довготривалого проєкту:

Чернівецький обласний краєзнавчий музей працює щодня з десятої до вісімнадцятої години (літній період);

З дев'ятої до сімнадцятої години (зимовий період).

Каса працює:

до шістнадцятої тридцять (зимовий період)

до сімнадцятої тридцять (літній період).

Вихідний день – середа.

Отже, можна дійти висновку, що типологія проєктів дає змогу стверджувати про доречність використання їх у процесі вивчення розділу «Морфологія», оскільки застосування проєктів дає змогу залучити здобувачів до самостійної діяльності та розв'язання проблемних завдань.

2.3. Стратегії взаємодії здобувачів освіти у процесі роботи над проєктами

Стратегія навчання – це спланована система цілеспрямованого здійснення смислу навчальної діяльності.

За нашими дослідженнями, О. Любашенко розглядає лінгводидактичну стратегію як «проєкт навчального процесу з розподіленою співдіяльністю суб'єктів, який здійснюється за умов керованого усвідомленого оволодіння мовою для задоволення фахових потреб та запитів зрілої особистості,

користування мовою як засобом спілкування, вираження й розуміння думок, відображення емоційного стану мовців» [36, с. 19].

Стратегії взаємодії у процесі роботи над проєктами – важливий складник освітнього процесу, адже вони сприяють розвитку колективної роботи, критичного мислення та навичок комунікації. Це – необхідність для досягнення успіху в навчанні та в подальшій професійній діяльності.

Перша стратегія – організація командної роботи. Завдання, яке передбачає колективну діяльність, сприяє ефективному обміну інформацією, спільному вирішенню проблем та формуванню колективного підходу до виконання завдання. Здобувачів освіти розподіляють на групи відповідно до їхніх інтересів, що дає змогу кожному з них бути відповідальним певний вид роботи. Важлива умова – чіткий розподіл обов'язків серед учасників, що дає змогу забезпечити ефективність виконання проєкту. Це сприяє розвитку навичок управління часом, організації роботи та дій. Доцільним прикладом слугує підготовка та проведення граматичного брейн-рингу на тему «Дієслово» [4, с. 86]. Здобувачі освіти 7 класу визначають команди, обирають ведучих, експертів-мовознавців. Кожна команда розробляє правила гри, готує пакет завдань для учасників, анонсує подію у класі, облаштовує клас та виготовляє дипломи. Приклад другого проєкту – кожна команда готує текст рекламного ролика про один із шкільних підручників, використавши 1-2 дієприслівники та 1-2 дієприкметники [4, с.139].

Друга стратегія – стратегія «ротації» ролей, у процесі якої кожен учасник проєкту на різних етапах виконання завдання змінює свою роль. Наприклад, один здобувач – відповідальний за дослідження інформації, інший – за створення презентації, а третій – за координацію групи. Підхід дає змогу кожному учаснику на практиці засвоїти навички роботи в команді, що сприяє розвитку відповідальності.

Як зауважує Л. Петрова, «це також дозволяє учням краще зрозуміти значення кожної ролі в успішному завершенні проєкту та важливість співпраці між учасниками. Водночас, змінюючи ролі, вони мають змогу розвивати свої

сильні сторони та компенсувати слабші, що в кінцевому підсумку веде до кращих результатів» [49, с. 69].

Під час роботи над проєктом кожен учасник виконує певну роль організатора, виконавця та спікера. Такий розподіл обов'язків дає змогу розкрити потенціал кожного здобувача освіти, врахувати його індивідуальні здібності та інтереси. Здобувачі усвідомлюють відповідальність за спільну справу, розуміють, що успіх проєкту залежить від злагодженості команди, взаємної підтримки та ефективного розподілу обов'язків. Після вивчення теми «Повторення та узагальнення вивченого з першої частини теми «Іменник»» здобувачі освіти 6 класу створюють проєкт «Славетні Українці» [53, с.155]. У процесі виконання проєкту шестикласники змінюють свої ролі– учасник, який досліджував біографічні відомості митця – створює мультимедійну презентацію та навпаки. Координатор групи – досліджує життєвий та творчий шлях українців.

Третя стратегія – «активне слухання» (метод «Мікрофон»). Завдання: здобувачі освіти по черзі висловлюють власну думку, прагнучи знайти найкраще рішення для вирішення завдання. Стратегія дає змогу залучити всіх учасників до обговорення, розвиває навички швидкого формулювання думок, навчає здобувачів слухати один одного. Активне слухання створює атмосферу взаємоповаги, де кожен учасник відчуває свою значущість і готовність зробити внесок у спільну справу. На думку Л. Алексєєвої, «це важливо як для розвитку комунікаційних навичок школярів, так і для поглиблення їхнього розуміння поставленого завдання, оскільки дозволяє кожному вивчити різні аспекти проблеми і запропонувати нові підходи до її розв'язання» [5, с. 34]. Важливий елемент – створення атмосфери відкритості та підтримки. Кожен школяр вільно висловлює свої ідеї без страху бути осудженим. Приклад застосування стратегії наведено у підручнику для 6 класу О. Авраменка та З. Тищенко. Здобувачі висловлюють власну думку, наводячи приклади про те, що «може розказати іменник про своє закінчення» [3, с. 103] та висловлюють думки про те, що б вони хотіли змінити в собі [3, с. 113].

Отже, можемо дійти висновку, що стратегії взаємодії здобувачів освіти у процесі роботи над проєктами повинні бути різноманітними з колективними та індивідуальними етапами роботи. Вони дають змогу розвивати необхідні знання та навички, формувати важливі соціальні компетентності, які будуть корисними в їхньому професійному та особистісному розвитку.

2.4. Критерії оцінювання ефективності проєктних технологій під час вивчення морфології

Критерії оцінювання ефективності проєктних технологій у процесі вивчення розділу «Морфологія» – важливий інструмент, який дає змогу визначити рівень засвоєння здобувачами освіти матеріалу та оцінити результативність застосованих методів навчання.

3. Курлянд визначає критерій як «мірило оцінки, судження; як необхідну та достатню умову прояву або існування явища чи процесу; вважає, що розгляд будь-якої досліджуваної величини повинен включати в себе не лише її ознаки, а й критерії, які визначають вираженість тієї чи іншої ознаки в розглядуваному процесі або явищі» [31, с. 39].

Автори «Словника-довідника з української лінгводидактики» аналізують критерії оцінювання як «об’єктивні показники вираженості, наприклад, знань, умінь, компетентностей, які виявляються шляхом спостереження за перебігом виконання завдання чи шляхом аналізу представленого результату» [56, с. 129].

Ефективність проєктних технологій оцінюємо за допомогою кількох критеріїв, серед яких доцільно виділити якість засвоєння знань, розвиток мовних навичок та здатність здобувачів освіти до самостійної та колективної роботи.

Перший критерій – мотиваційний. Він відображає усвідомлене бажання здобувачів освіти досягти успіхів у процесі вивчення розділу «Морфологія», прагненні застосувати отримані знання на практиці. Показники критерію: сформованість стійкої мотивації до проєктної та дослідницької діяльності,

прагнення до оволодіння сучасними інформаційно-комунікативними технологіями. Оцінка мотиваційного критерію базується на тому, наскільки здобувач умотивований здійснити самостійне дослідження, визначити правильні джерела інформації і сформулювати чіткі висновки. Т. Ясиновська доводить, що «процес такого оцінювання включає аналіз самостійних робіт школярів, таких як дослідницькі проєкти чи розробка практичних завдань, що вимагають глибокого розуміння предмета» [64, с. 75]. На думку В. Снітко, «важливими показниками є також точність використання граматичних форм та здатність правильно трансформувати слова відповідно до граматичних вимог» [57, с. 102].

Знаннєвий критерій передбачає наявність у здобувачів освіти багажу знань та граматичних понять з розділу «Морфологія», теоретичної підготовки, умінні проектувати навчальну ситуацію та її розв'язання. Це визначає уміння аналізувати та класифікувати частини мови. Т. Ремез доводить, що «важливою складовою цього критерію є здатність школярів досягати високої точності при виконанні завдань, що стосуються морфології, зокрема правильно визначати граматичні категорії слів і формулювати відповідні висновки» [52, с. 120]. Позиція дослідниці охоплює значущість морфологічної компетентності як невід'ємного компонента мовленнєвого розвитку здобувачів освіти. М. Соловей зауважує, що «залежно від того, наскільки школярі здатні чітко структурувати свої думки і правильно аргументувати вибір певної морфологічної категорії, можна оцінити розвиток їхнього інтелектуального потенціалу в межах проєктної діяльності» [58, с. 92]. Оцінка критерію полягає в аналізі ставлення здобувачів до освітнього процесу, їхньої активності на уроках і бажання досягти успіху в результаті виконання проєктних завдань.

Діяльнісний критерій визначає вміння здобувачів ставити перед собою конкретні цілі, завдання, аналізувати власну діяльність у процесі вивчення розділу «Морфологія», здатність вибудовувати дослідницьку та творчу діяльність. Показники критерію: застосування граматичних умінь, пов'язаних з

мовленнєвою діяльністю, здатність до самостійної організації у процесі виконання проєктів.

Рефлексійний критерій визначає сформованість в здобувачів освіти рефлексійних умінь бачити та самостійно вирішувати проблеми, оцінювати та аналізувати власну діяльність у порівнянні з можливостями своїх однокласників, що дає змогу зрозуміти свої сильні та слабкі сторони. Оцінка критерію допомагає планувати майбутнє навчання.

Зазначимо, що оцінювання проєкту залежить від: якості доповіді здобувачів, упевненості доповідача (доповідачів), обсягу і глибини знань теми, утримання уваги аудиторії, відповідей на запитання, лаконічності й аргументованості кожного висновку та об'єктивного оцінювання.

Схарактеризовані критерії дають змогу оцінити ефективність проєктних технологій у процесі вивчення розділу «Морфологія», зазначаючи важливість засвоєння теоретичних знань, розвитку практичних, соціальних навичок, що є невід'ємною частиною всебічного розвитку здобувачів освіти.

Висновки до другого розділу

У другому розділі схарактеризовано приклади використання проєктних технологій у процесі вивчення розділу «Морфологія», що дало змогу визначити основні етапи організації проєктної діяльності на уроках української мови. Визначено, що успішна реалізація проєктів потребує чіткої послідовності дій, яка включає вибір теми, типу проєкту, постановку мети, планування роботи, виконання завдань, аналіз отриманих результатів, презентацію та оцінювання.

Типологія проєктів, представлена в розділі, відображає різноманітність форм і видів проєктної роботи, сприяє глибокому засвоєнню морфологічних категорій. До комплексу проєктів входять дослідницькі, творчі, ігрові, практично орієнтовані, міжпредметні, індивідуальні, парні, групові, прості, складні, короткострокові, довгострокові проєкти. Значну увагу приділено стратегіям взаємодії здобувачів освіти, які сприяють розвитку комунікативних

компетентностей, колективної відповідальності та вміння ефективно працювати у процесі спільної діяльності. Це – важливий компонент сучасного освітнього процесу. Оцінювання ефективності застосування проєктних технологій здійснюється за чіткими критеріями, що охоплюють якість виконання завдань, рівень активності, творчого підходу, самостійності та результативності навчальної діяльності здобувачів освіти.

Отже, як свідчить проаналізований матеріал, методичні підходи до впровадження проєктних технологій у процесі вивчення розділу «Морфологія» підтверджують їхню високу ефективність у формуванні предметних знань, розвитку ключових компетентностей і мотивації до навчання, що відповідає сучасним педагогічним вимогам та сприяє підвищенню якості освіти.

РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОМЕТОДОЛОГІЯ ТА ЇЇ ЕФЕКТИВНІСТЬ У ПРОЄКНОМУ НАВЧАННІ

3.1. Опис вибору дослідження та методів збору даних

Вибір дослідження та методів збору даних – важливий етап у науковій роботі, адже від нього залежить достовірність результатів та їхня наукова цінність. Для того, щоб забезпечити обґрунтоване дослідження, необхідно ретельно обирати методи, які будуть доцільними для поставленої мети.

Для дослідження, пов'язаного з вивченням педагогічних методик у процесі використання проєктних технологій для вивчення розділу «Морфологія», для збору даних найдоцільнішим є комбінування кількох методів. Зокрема, найбільш ефективним буде використання методів анкетування та спостереження.

Зауважимо, що анкетування дає змогу отримати дані про ставлення здобувачів до вивчення розділу «Морфологія», оцінити їхні знання та визначити наскільки ефективні конкретні педагогічні стратегії. Використовуючи анкети з відкритими та закритими питаннями, отримуємо кількісні та якісні дані, які дадуть змогу оцінити рівень засвоєння морфологічних категорій та ефективність застосованих методів.

Зазначимо, що метод спостереження – корисний для вивчення поведінки здобувачів освіти під час виконання проєктних завдань. Спостереження дає змогу зафіксувати як здобувачі взаємодіють між собою, які стратегії використовують для вирішення завдань, як застосовують отримані знання на практиці. Цей метод допомагає виявити як позитивні, так і негативні моменти в організації проєктної діяльності.

Один з важливих методів збору даних – інтерв'ю, яке дає змогу детально з'ясувати ставлення здобувачів освіти до освітнього процесу та визначити які труднощі виникають під час виконання проєктів. Інтерв'ю вчитель проводить індивідуально та в групах, що дає змогу отримати достовірні факти щодо опитування здобувачів. Зокрема, аналіз матеріалів, які здобувачі створюють під

час проєктної діяльності – це один із методів збору даних, який дає змогу оцінити кінцевий результат роботи та процес створення проєкту, що важливо для розуміння ефективності навчальної методики.

Наводимо приклад проєкту «Антисуржиковий редактор»:

На протязі дня, учбовий відділ, вулиці пересікаються, полюбому, по расписанію, відкрити двері, іменно так, по новій, послідній раз, по причині, по ітогу, не мішай, слідуючий місяць, підписка на газети, здати екзамен.

Отже, поєднання різних методів збору даних дає змогу інформацію про ефективність проєктного навчання та вплив цього підходу на засвоєння морфологічних категорій. Використання методів збору даних потребує конкретної специфіки та чіткої стратегії. Наприклад, анкетування вчителів організовує з урахуванням загальних питань про ставлення здобувачів освіти до уроків української мови з вивчення розділу «Морфологія». Зокрема, анкетування вміщує в собі конкретні питання, що стосуються ефективності використання проєктних методик у освітньому процесі. Питання стосуються того як здобувачі оцінюють свою здатність застосовувати морфологічні категорії в створених проєктах, що було корисним під час вивчення, а що – проблемним. Під час формування анкет необхідно встановити рівність між закритими питаннями для збору кількісних даних (наприклад, за шкалою від 1 до 5) та відкритими питаннями для збору якісної інформації.

Приклад анкетування 1:

Оцініть, будь ласка, за шкалою від 1 до 5:

(1 –зовсім не погоджуюся, 5 –повністю погоджуюся)

1. Мені подобається вивчати українську мову:

5 4 3 2 1

2. Уроки у процесі вивчення розділу «Морфологія» для мене цікаві:

5 4 3 2 1

3. Я добре розумію морфологічні категорії (частини мови, граматичні ознаки, морфологічну роль):

5 4 3 2 1

4. Виконання навчальних проєктів допомагає мені краще засвоювати правила:

5 4 3 2 1

5. Я вмію застосовувати знання з розділу «Морфологія» під час створення проєктних робіт:

5 4 3 2 1

6. Під час виконання проєктів мені зручно працювати в групі або парі:

5 4 3 2 1

Приклад анкетування 2:

1. Який формат роботи на уроках української мови вам подобається найбільше?

☐ Індивідуальні завдання

☐ Парні або групові роботи

☐ Проєктні роботи

☐ Робота з підручником

2. Які проєкти були для вас найбільш корисними?

☐ Мовні дослідження

☐ Мініжурнали, буклети

☐ Хмари слів, схеми

☐ Презентації

☐ Інше (вказіть): _____

3. Чи хотіли б ви більше проєктних уроків?

☐ Так

☐ Ні

☐ Не знаю

Приклад анкетування 3

1. Що найбільше допомагає вам під час виконання проєктів

Відповідь: _____

2. Які труднощі у вас виникають під час роботи над проєктами?

Відповідь: _____

3. У яких видах проєктів вам хотілося б брати участь частіше?

Відповідь: _____

4. Що, на вашу думку, можна вдосконалити в організації проєктних уроків?

Відповідь: _____

Отже, можна дійти висновку, що вибір методів збору даних – ключовий чинник у забезпеченні наукової обґрунтованості дослідження. Для вивчення ефективності застосування проєктних технологій у процесі вивчення розділу «Морфологія» доцільне поєднання кількох методів, що дає змогу отримати відповіді здобувачів освіти щодо впровадження проєктних технологій на уроках української мови.

3.2. Аналіз рівня засвоєння морфологічного матеріалу здобувачами освіти в контексті проєктного навчання

Для проведення дослідження рівня засвоєння морфологічного матеріалу здобувачами освіти у застосуванні традиційних та проєктних методик обрано групу здобувачів освіти з двох класів гімназії. Відбір складається з 20 здобувачів: 10 – навчаються за традиційною методикою (контрольна група) та 10 – проходять навчання за методикою проєктного навчання (експериментальна група).

Мета дослідження – порівняти рівень засвоєння морфологічного матеріалу здобувачами освіти за двома методами навчання: традиційним і проєктним.

Підготовчий етап: Оцінка початкового рівня знань здобувачів (перед початком навчання).

Контрольна група вивчає морфологічні категорії за традиційною методикою (вправи, тестування).

Експериментальна група вивчає ті ж матеріали за проєктною методикою, виконуючи групові завдання, створюючи проєкти, досліджуючи реальні тексти та використовуючи морфологічні категорії у створених матеріалах.

Фінальний етап: Проведення оцінки рівня засвоєння матеріалу за допомогою тестів та індивідуальних завдань.

Крок 1: Початковий рівень знань здобувачів.

Перед початком освітнього процесу здобувачам обох груп було запропоновано пройти тестування на знання основних морфологічних категорій (частини мови, їх відмінки, роди, числа тощо). Тест складався з 10 запитань, що оцінювались за шкалою 0-1 (0 – неправильна відповідь, 1 – правильна відповідь).

Приклад тестування:

1. Визначте частину мови слова «швидко»:

- А) іменник
- Б) прикметник
- В) прислівник
- Г) дієслово.

2. У якому відмінку стоїть слово «дитини» у словосполученні «іграшки дитини»?

- А) називний
- Б) родовий
- В) давальний
- Г) орудний

3. *Визначте рід іменника слова «вікно»:*

- А) чоловічий
- Б) жіночий
- В) середній
- Г) спільний

4. *Яку форму числа має слово «ножиці»?*

- А) однина
- Б) множина
- В) незмінне слово
- Г) подвійне число

5. *До якої частини мови належить слово «писати»?*

- А) іменник
- Б) прикметник
- В) дієслово
- Г) займенник

6. *Укажіть відмінок слова «дорогою» у реченні «Ми йшли старою дорогою»:*

- А) родовий
- Б) орудний
- В) місцевий
- Г) давальний

7. *Яке з наведених слів є незмінною частиною мови?*

- А) жовтий
- Б) вона
- В) сім
- Г) над

8. *Визначте рід та число іменника «вчителі»:*

- А) чол. рід, однина
- Б) чол. рід, множина

В) жін. рід, множина

Г) спільний рід, множина

9. До якого способу належить форма дієслова «пиши»?

А) дійсний

Б) умовний

В) наказовий

Г) інфінітив

10. Яке слово є займенником?

А) гарний

Б) вони

В) читати

Г) сонце

Початковий рівень знань школярів у обох групах практично однаковий, що дає змогу зробити висновок про рівність вихідних даних для подальшого навчання.

Крок 2: Освітній процес.

Контрольна група проходила навчання з урахуванням традиційних методів (виконання вправ та тестів). Експериментальна група працювала з морфологічним матеріалом з урахуванням проєктного навчання.

Крок 3: Оцінка результатів після навчання.

Після завершення навчального циклу обом групам запропоновано пройти тестування із завданнями на застосування морфологічних категорій. Тести складені з метою перевірки здатності здобувачів відтворювати теоретичні знання та застосовувати їх на практиці.

Після закінчення навчання, школярі експериментальної групи, які працювали за проєктною методикою, показали кращі результати в порівнянні зі здобувачами контрольної групи. Середній бал експериментальної групи значно перевищує середній бал контрольної групи. Це свідчить про ефективність проєктного навчання у засвоєнні морфологічного матеріалу.

Крок 4: Рівень застосування морфологічних категорій в практичних завданнях.

Окрім тестування, здобувачі обох груп виконували завдання на застосування морфологічних категорій у текстах. Вони створювали та аналізували тексти, правильно вживаючи відмінки, роди та числа. Оцінка результатів проводилась за двома критеріями: точність застосування правил та креативність у створенні власного тексту.

Приклад завдань:

Завдання 1. Іменники, що вживаються тільки у формі однини та тільки у формі множини, запишіть у дві колонки.

Карпати, Україна, мідь, мед, іменини, двері, Жуляни, нафта, заробітки, Донбас, хащі, боротьба, сукно, терези, Львів, ясна, Суми, молоко, джунглі, сум, макарони, вермішель, ночви, алюміній, бетон, ясла, канікули.

Завдання 2. Записати дієслова у три колонки: теперішнього часу, минулого та майбутнього.

Працюю, родичаються, яснішав, сказали, написала, відпочиватиму, ітиму, дивитимусь, ігнорували, атакує, відпочиваю, спостерігатимуть, оволодіють, напишуть, шкодував, акомпонували, цементуватимуть, думаю, аплодує.

У результаті виконання практичних завдань, здобувачі експериментальної групи продемонстрували кращу здатність застосовувати морфологічні категорії в текстах, порівняно зі школярами контрольної групи.

Початковий рівень знань в обох групах був однаковим, що підтверджує коректність вибору груп для дослідження.

Отже, результати дослідження вкотре стверджують, що проєктне навчання – більш ефективне для засвоєння морфологічного матеріалу в порівнянні з традиційними методами.

3.3. Вплив проєктних технологій на мотивацію та пізнавальну активність здобувачів освіти

Проєктні технології відіграють важливу роль у сучасній педагогічній практиці, оскільки забезпечують активну участь здобувачів освіти в освітньому процесі, сприяють формуванню мотивації до навчання та підвищенню рівня пізнавальної активності.

Один із ключових чинників підвищення мотивації – чітко визначена мета проєктної діяльності. Змога здобувачів бачити практичний результат своєї роботи дає змогу відчувати особисту залученість і відповідальність за досягнення кінцевого результату. Для проведення дослідження впливу проєктних технологій на мотивацію та пізнавальну активність здобувачів освіти обрано групу з 20 школярів, які навчаються в одному закладі освіти. Здобувачі були розподілені на дві групи: 10 – навчались за традиційною методикою (контрольна група), 10 – працювали за проєктними технологіями (експериментальна група).

Підготовчий етап: Проведення анкетування для визначення початкового рівня мотивації та пізнавальної активності здобувачів.

Контрольна група навчалась традиційно (самостійні роботи та тестування). Експериментальна група вивчала матеріал за допомогою проєктних технологій (створення проєктів, групової роботи, вирішенні практичних завдань).

Фінальний етап: Проведено тестування мотивації та пізнавальної активності школярів, оцінено їхні досягнення за допомогою анкет та опитувань.

Крок 1: Початковий рівень мотивації та пізнавальної активності.

Перед початком навчання здобувачам обох груп було запропоновано пройти анкетування для визначення мотивації до навчання та пізнавальної активності (за шкалою від 1 до 5, де 1 – мінімальна мотивація/активність, 5 – максимальна мотивація/активність).

Приклад анкетування:

Оцініть кожне твердження за шкалою від 1 до 5, де 1 – мінімальна мотивація/активність, 5 – максимальна мотивація/активність.

1. Я відчуваю бажання здобувати нові знання.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

2. Мені цікаво виконувати навчальні завдання.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

3. Я докладаю зусилля, щоб краще зрозуміти навчальний матеріал.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

4. Я активно беру участь в обговореннях на заняттях.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

5. Я самостійно шукаю додаткову інформацію з тем, що мене цікавлять.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

6. Мені подобається виконувати творчі та дослідницькі завдання.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

7. Я вважаю навчання важливою складовою свого майбутнього.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

8. Я зазвичай вчасно й відповідально виконую навчальні завдання.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

9. Я проявляю ініціативу в навчальній діяльності.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

10. Я відчуваю задоволення від процесу навчання.

1 – 2 – 3 – 4 – 5

У результаті зібрано дані щодо початкового рівня цих показників.

Анкетування рівня мотивації та пізнавальної активності

Клас	Кількість учнів	Середній бал (макс. 5)	Стандартне відхилення
Контрольний	10	3.2	0.7
Експериментальний	10	3.4	0.6

Початковий рівень мотивації та пізнавальної активності в обох групах схожий, що підтверджує доцільність вибору груп для порівняння. Однак

середній бал експериментальної групи трохи вищий, що вказує на початкову зацікавленість здобувачів у нових методах навчання.

Крок 2: Освітній процес.

У процесі навчання контрольна група навчалася за традиційними методами. Експериментальна група працювала за методикою проєктного навчання. Основна мета – заохочення здобувачів освіти до активного навчання за допомогою практичної діяльності та взаємодії.

Крок 3: Оцінка результатів після навчання.

Після закінчення навчання здобувачі знову пройшли анкетування для оцінки змін у мотивації та пізнавальній активності. Оцінка проводилась за тією ж шкалою (1-5), що і на початковому етапі

Анкетування результатів здобувачів після навчання

Клас	Кількість здобувачів	Середній бал (макс. 5)	Стандартне відхилення
Контрольний	10	3.5	0.6
Експериментальний	10	4.3	0.5

Середній бал експериментальної групи став значно вищим, що свідчить про позитивний вплив проєктних технологій.

Крок 4: Оцінка пізнавальної активності за результатами завдань

Додатково здобувачам запропоновано виконати практичні завдання для узагальнення вивченого (наприклад, скласти текст, застосовуючи морфологічні категорії).

Оцінка пізнавальної активності за результатами завдань

Клас	Кількість здобувачів	Середній бал (макс. 10 балів)	Стандартне відхилення
Контрольний	10	6.8	2.1
Експериментальний	10	8.5	1.7

Здобувачі освіти експериментальної групи продемонстрували більшу активність у процесі виконання практичних завдань, показали кращі результати

в застосуванні теоретичних знань на практиці. Мотивація та пізнавальна активність здобувачів освіти після застосування проєктних технологій значно підвищилась у порівнянні з традиційними методами навчання. Проєктне навчання сприяє залученню здобувачів до освітнього процесу, заохочуючи їх до самостійної роботи, творчості та співпраці. Контрольна група, хоча і показала покращення, однак цей прогрес був меншим, що підтверджує перевагу проєктних технологій у порівнянні з традиційними методами навчання.

3.4. Практичні рекомендації щодо впровадження проєктного навчання у шкільний курс морфології

Впровадження проєктного навчання в шкільний курс розділу «Морфологія» – важлива й необхідна складова сучасної освіти, оскільки цей підхід дає змогу значно підвищити рівень пізнавальної активності здобувачів освіти, стимулює розвиток критичного мислення та креативності.

Для ефективного впровадження проєктного навчання у курс вивчення розділу «Морфологія» необхідно підібрати методи та підходи. Один з основних аспектів – формування чітких і зрозумілих цілей проєктів, які орієнтовані на розвиток мовних навичок здобувачів освіти та їхнього вміння працювати в команді, застосовувати здобуті знання у нових ситуаціях та розвивати навички критичного мислення. Наприклад, здобувачі створюють власні словники чи довідники, де детально описують морфологічні категорії, що вивчаються та наводять приклади їхнього використання. Ці завдання допоможуть засвоїти теоретичний матеріал та застосувати його на практиці, що значно підвищить рівень залученості здобувачів освіти до процесу навчання. Значну роль у реалізації проєктного навчання відіграє використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Використання цифрових ресурсів для створення мультимедійних проєктів дає змогу підвищити мотивацію школярів і робить навчання захопливим та інтерактивним.

Один з найбільш важливих аспектів – інтеграція міжпредметного підходу у проєктне навчання. Наприклад, здобувачі освіти проводять дослідження з

історії або літератури, досліджуючи як морфологічні зміни в мові впливали на розвиток тексту або мовної культури.

Важливо враховувати індивідуальні потреби здобувачів освіти у процесі організації проєктного навчання. Оскільки кожен здобувач має свої особливості в засвоєнні матеріалу, проєкти повинні бути гнучкими й враховувати індивідуальні особливості. Наприклад, для школярів із високим рівнем підготовки вчитель пропонує складні проєкти як аналіз складних мовних явищ або створення тематичних міні-досліджень, в той час як для здобувачів, які потребують більше часу для засвоєння матеріалу, вчитель пропонує простіші завдання, що передбачають практичний підхід.

Зворотній зв'язок – важлива практична рекомендація, яка впроваджують у процесі виконання проєкту. Вчитель забезпечує здобувачів освіти необхідними ресурсами, допомагає в пошуку відповідей на питання та надає можливість для обговорення результатів роботи в групі. Цей підхід дає змогу створити сприятливе середовище для розвитку комунікативних і соціальних навичок здобувачів освіти.

Один з основних принципів проєктного навчання – активна участь здобувачів у розв'язанні реальних проблем, що дає змогу побачити їм практичне значення теоретичних знань. Викладаючи морфологію за допомогою проєктного підходу, увага акцентується на граматичних категоріях (відмінки, числа). В результаті цього школярі здобувають навички і знання щодо основних морфологічних категорій та застосовують їх на практиці, усвідомлюючи їхнє значення у реальних мовних ситуаціях. Це навчання розвиває лінгвістичні та аналітичні здібності, здатність до самостійної роботи та критичного мислення.

Зокрема, в умовах сучасної цифровізації використання технологій значно посилює ефективність проєктного навчання. Уроки з вивчення розділу «Морфологія» переведуть у цифровий формат, де здобувачі за допомогою спеціальних програм і онлайн-ресурсів створюють електронні проєкти. За допомогою цих інструментів школярі засвоюють теоретичний матеріал та розвивають свої цифрові навички.

Практичний приклад використання проєктного навчання – завдання, яке передбачає створення словника морфологічних категорій. У межах цього проєкту здобувачі досліджують частини мови, визначають їхні граматичні ознаки, розробити схеми й таблиці для наочності, а також збирають приклади застосування кожної категорії.

Наприклад, школярі розробляють навчальне видання, яке містить пояснення морфологічних категорій для здобувачів середньої школи. Вони самостійно підбирають приклади, проводять дослідження мовних особливостей і складають їх у вигляді текстових або мультимедійних матеріалів, які будуть корисні для навчання інших. Цей підхід дає змогу продемонструвати свої знання з розділу «Морфологія» та навички організації освітнього процесу, створення інструкцій і методичних матеріалів.

Зауважимо, що важливу роль відіграє учитель, який виступає в цьому процесі як носій знань та координатор. Учитель заохочує здобувачів освіти до творчого підходу, надає рекомендації щодо пошуку та аналізу джерел інформації, знаходить нестандартні шляхи для вирішення проблемних завдань. Наприклад, під час виконання проєкту здобувачі можуть зіткнутися з певними труднощами, коли їм буде важко знайти точні приклади використання морфологічних категорій у певних контекстах. Учитель допомагає їм визначити джерела в яких ці категорії будуть проаналізовані. Що стосується методу оцінювання результатів проєктного навчання, то тут варто зосередитися на кінцевому результаті та на процесі виконання завдання. Оцінка повинна враховувати якість виконаного проєкту (правильність морфологічного аналізу, креативність підходу до завдання, застосування теоретичних знань на практиці) та активність здобувачів, їхню взаємодію у групі, вміння організувати роботу, ефективно використовувати час і ресурси. Важливо, щоб оцінка за проєкт була комплексною та відображала індивідуальний внесок кожного в загальний результат.

За нашими дослідженнями, проєктне навчання в курсі вивчення розділу «Морфологія» дає змогу значно підвищити пізнавальну активність здобувачів,

сприяє їхньому глибшому розумінню мовних процесів, а також розвиває креативні та аналітичні здібності. Це навчання сприяє формуванню лінгвістичних та життєвих компетенцій, оскільки базується на принципах самостійної роботи, командної взаємодії та рефлексії. Впровадження проєктного навчання відкриває нові можливості для здобувачів у розвитку мовної культури, критичного мислення та уміння адаптувати свої знання до різних ситуацій.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі проведено експериментальне дослідження ефективності проєктного навчання у процесі вивчення розділу «Морфологія», що дало змогу оцінити вплив інноваційних педагогічних підходів на рівень засвоєння навчального матеріалу та мотивацію здобувачів освіти. У процесі дослідження було обрано відповідні методи збору даних (спостереження, тести, анкетування та аналіз результатів навчальної діяльності), що забезпечило комплексний підхід до вивчення проблеми.

Порівняльний аналіз засвоєння морфологічного матеріалу довів, що застосування проєктних технологій суттєво підвищує якість знань здобувачів освіти порівняно з традиційними методами навчання, сприяючи глибшому розумінню та закріпленню навчального змісту. За допомогою анкетування виявлено, що впровадження проєктного підходу позитивно впливає на мотивацію та пізнавальну активність здобувачів, стимулюючи їхню зацікавленість брати активну участь у освітньому процесі.

Практичні рекомендації, сформовані на основі отриманих результатів, охоплюють поетапне впровадження проєктних технологій, адаптацію змісту проєктів до вікових та індивідуальних особливостей здобувачів та активне використання інтерактивних форм і методів роботи, що сприяють підвищенню ефективності навчання морфології.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проаналізовано науково-теоретичний підхід до визначення поняття «проектні технології». Висновки, зроблені в результаті дослідження, спрямовані на оцінку ефективності впровадження проектних технологій у процес вивчення розділу «Морфологія». У ході роботи визначено, що проектне навчання ґрунтується на значному потенціалі для підвищення якості засвоєння морфологічного матеріалу здобувачами освіти. Проектування спрямовує навчання на самостійну діяльність, активізації якого сприяє метод проектів. Його головна мета – створення пізнавального освітнього середовища, яке забезпечить мотивацію здобувачів освіти, сформує вміння та навички самостійної роботи на основі пошукової діяльності задля досягнення очікуваних результатів. Застосування проектних технологій на уроках української мови у процесі вивчення розділу «Морфологія» сприяє розвитку творчих здібностей здобувачів, покращує розуміння граматичних категорій і структури мови. На основі лінгвістичних досліджень доводимо, що здобувачі, які працюють над проектами, демонструють кращі результати в засвоєнні морфологічного матеріалу в порівнянні зі школярами, які навчаються за традиційними методами.

На підставі результатів дослідження, зауважимо, що класифікація та різновиди проектів – гнучкий інструмент, який дає змогу осучаснити процес вивчення розділу «Морфологія» здобувачами освіти 6, 7, 10 класів. Зазначимо,

що в основу класифікації покладено характеристики: кількість здобувачів освіти, охоплених проєктом, місце проведення, тривалість виконання, вид діяльності виконавців проєкту. Зокрема, важливий складник – класифікація видів проєктів, яка дає змогу адаптувати їх до різних навчальних цілей. За нашими дослідженнями, науковці виокремлюють проєкти, які доцільно використовувати упродовж вивчення морфології: за домінуючою в проєкті діяльністю (дослідницькі, творчі, ігрові, практично орієнтовані), за формою організації (індивідуальні, парні та групові), за рівнем складності (прості та складні), за тривалістю (короткострокові та довгострокові). Кожен із цих різновидів актуалізує пізнавальні процеси: від збору й опрацювання мовних фактів – до аналізу, узагальнення та презентації результатів. Здобувачі демонструють вміння практично застосовувати вивчений матеріал у процесі створення словників, мініжурналів, колажів, ментальний карт, хмар слів, мультимедійних презентацій. Зокрема, важлива підготовка вчителів до застосування проєктних технологій у навчанні, оскільки це вимагає від них високого рівня фахової підготовки та здатності до творчого підходу у викладанні та організації освітнього процесу.

Вивчення науково-методичної літератури засвідчує, що проєктне навчання сприяє розвитку пізнавальної активності, критичного мислення, самостійності, розвитку комунікативних і когнітивних навичок здобувачів освіти, оскільки ґрунтується на їхній індивідуальній та груповій діяльності, орієнтованій на пошук, дослідження і творче застосування знань. Науковці стверджують, що проєктне навчання знижує рівень тривожності, дає змогу опановувати здобувачам морфологічні категорії у творчій, безпечній атмосфері, що покращує емоційний стан і сприяє кращому засвоєнню матеріалу, формуючи їхнє самовдосконалення та самопізнання.

Закцентуємо, що сучасні підходи викладання морфології у 6 та 7 класі Нової української школи базуються на принципах комунікативної лінгводидактики. Тобто, знання здобувачів про частини мови, їхні граматичні категорії спрямовані на формування практичних мовленнєвих навичок.

Зокрема, методика навчання української мови значну увагу приділяє засобам активізації пізнавального інтересу здобувачів (інтерактивні вправи, роботи з текстами, мовні ігри). Зауважимо, що важлива методична особливість викладання – інтеграція навчальної діяльності. Здобувачі досліджують мовні особливості у процесі вивчення тем з історії, географії, образотворчого та музичного мистецтва. У чинних підручниках з української мови автори наводять приклади міжпредметних проєктів.

За нашими дослідженнями, для доцільного застосування проєктних технологій в освітньому процесі важливу роль відіграють стратегії взаємодії здобувачів освіти у процесі роботи над проєктами. Це – важливий складник освітнього процесу, адже сприяють розвитку навичок комунікації та колективної роботи. Стратегії, ефективні у процесі роботи над проєктом: організація командної роботи (сприяє розвитку навичок управління часом, організації роботи та дій), стратегія «ротації» ролей (у процесі виконання проєкту ролі здобувачів освіти змінюються), стратегія «активного слухання» (здобувачі висловлюють власну думку, розвивають навички формулювання думок).

На підставі результатів дослідження, визначено критерії оцінювання ефективності проєктних технологій у вивченні морфології (мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний, рефлексійний). Критерії репрезентовано системою показників, що відтворюють рівні ефективності застосування проєктних технологій у самостійній діяльності здобувачів освіти. У комплексі це підтверджує педагогічну доцільність використання проєктної діяльності як інноваційного засобу підвищення ефективності вивчення розділу «Морфологія» в закладах загальної середньої освіти. Зокрема, оцінка ефективності проєктних технологій у процесі вивчення морфології показала, що важливий критерій – знання здобувачів, їхнє вміння застосовувати знання в нових умовах та розвиток їхніх критичних і аналітичних здібностей.

У процесі аналізу рівня засвоєння морфологічного матеріалу здобувачами освіти в контексті проєктного навчання довела, що запропонована методика

забезпечила цілісність та доречність функціонування методу проєктів. Проведене дослідження стверджує, що особливе місце відведено творчим, дослідницьким, ігровим, груповим та міжпредметним проєктам, що створювали для здобувачів освіти умови пошуку, дослідження, розв'язання проблеми.

Узагальнення результатів наукових досліджень засвідчило, що впровадження проектних технологій у процес вивчення розділу «Морфологія» – це важливий етап в модернізації освіти, яке забезпечує глибоке засвоєння лінгвістичного матеріалу та сприяє розвитку компетентностей здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашина Н. С. Розвиток ключових життєвих компетенцій через метод проектів. *Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико-зорієнтований збірник* / Кер. авт. кол. С. Шевцова; Наук. кер. і ред. канд. істор. наук І.Г. Єрмаков. К. : «Департамент», 2003. С. 257–258.
2. Абрамова І. В. Психолого-педагогічні аспекти проектної діяльності. Київ: Академія, 2015. 132 с.
3. Авраменко О. М., Тищенко З. Р. Українська мова : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2023. 224 с.
4. Авраменко О. М., Тищенко З. Р. Українська мова: підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2024. 216 с.
5. Алексєєва Л. С. Інноваційні методи навчання у сучасній освіті. Харків : Прапор, 2017. 148 с.
6. Барінова Г. В. Роль проектних технологій у вивченні гуманітарних дисциплін. Київ : Освіта України, 2018. 116 с.
7. Безродна Н. О. Психологія та педагогіка: теоретичні засади. Львів : Літературна спілка, 2014. 208 с.
8. Бережнова Л. В. Технології активного навчання: застосування у шкільній освіті. Харків : Шкільний світ, 2019. 124 с.
9. Боднарєнко Г. П. Метод проектів як засіб стимулювання пізнавальної активності старшокласників на уроках української мови. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. № 3 (102). С. 37–46.
10. Бондарєнко М. П. Інноваційні технології в освіті. Київ : Наукова думка, 2017. 176 с.
11. Вдовіченко Т. С. Педагогічні інновації в шкільному навчанні. Харків: Фоліо, 2015. 152 с.
12. Волкова О. Ю. Використання проектних технологій у педагогічній практиці. Дніпро : Інтерпрес, 2020. 134 с.

13. Ворон А. А., Солопенко В. А. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Освіта, 2024. 272 с.
14. Глазова О. П. Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Ранок, 2018. 224 с.
15. Голуб Н. Б. Метод проектів у навчанні української мови. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 8. С. 15–19.
16. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Освіта, 2023. 256 с.
17. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Українська мова : підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Грамота, 2024. 272 с.
18. Гончаренко С. Український педагогічний словник . К. : Либідь, 1997. 376 с.
19. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2004. 362 с.
20. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/#google_vignette
21. Дьяченко О. О. Роль проектного навчання у формуванні мовних навичок учнів. Львів : Сполом, 2018. 118 с.
22. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
23. Єрмаков І. Г. Компетентісний потенціал проектної діяльності. URL : <http://www.library.edu-ua.net/>
24. Єрмаков І. Г., Шевцова С. М. Метод проектів у контексті життєвих результатів діяльності учнів. *Проектна діяльність у ліцеї: компетентісний потенціал, теорія і практика*: Наук.-метод. посіб. / За ред. С. М. Шевцової І. Г., Єрмакова О. В., Батечко, В. О., Жадька. К. : «Департамент», 2008. 520 с.
25. Жукова Н. В. Моделі сучасної освіти. Київ : Вища школа, 2017. 168 с.

26. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Київ : Генеза, 2023. 274 с.
27. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх закладів. Київ : Генеза, 2024. 272 с.
28. Заболотний О. В., Заболотний В. В. Українська мова : підручник для 10 класу (рівень стандарту). Київ : Генеза, 2018. 192 с.
29. Зимня І. А. Педагогічна психологія. М. : «Логос», 1999. 384 с.
30. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназії.: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Ленвіт, 2000. 272 с.
31. Курлянд З. Н. Формування і розвиток професійної стійкості вчителя: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01. Одеса, 1992. 39 с.
32. Кучерук О. Методи навчання української мови в загальноосвітній школі : Житомир : «Рута», 2010. 186 с.
33. Літвінова І. М. Українська мова : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Харків : Ранок, 2023. 288 с.
34. Літвінова І. М. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Харків : Ранок, 2024. 256 с.
35. Лук'яненко О. В. Використання проектних технологій у навчанні. Одеса : Академія, 2016. 128 с.
36. Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.02. К.: , 2008. 44 с.
37. Мацько Л.І. Перспективи профільного навчання. *Дивослово*. 2008. № 2. С. 4–9.
38. Мельник Н. І. Інноваційні підходи до навчання мов. Харків : Шкільний світ, 2020. 144 с.
39. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni->

[navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku](https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku)

40. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О.В., Заболотний В.В., Лавринчук В.П., Плівачук К.В., Попова Т.Д.). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

41. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.) URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

42. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.) URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

43. Морозова О. В. Проектування навчального процесу: нові технології. Київ : Освіта України, 2017. 136 с.

44. Назаренко Т. М. Актуальні питання сучасної педагогіки. Львів : Світ, 2016. 160 с.

45. Некрасова І. М. Розвиток мовних навичок учнів на основі проектного навчання. Харків: Прапор, 2014. 112 с.

46. Олійник Г. П. Методика викладання граматики в середній школі. Київ : Вища школа, 2015. 150 с.

47. Онатій А. В., Ткачук Т. П. Українська мова: підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2023. 288 с.

48. Пентилюк М. І. Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики. *Проблеми формування мовної*

особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів: зб. наук. праць. Рівне: РЕГІ, 2006. С. 29 – 34.

49. Петрова Л. М. Проектне навчання як інструмент мотивації учнів. Чернівці : Букрек, 2018. 130 с.

50. Подобєдова Т. Ю. Підготовка майбутніх вчителів гуманітарного профілю до педагогічного проектування : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 Луганськ, 2005. 20 с.

51. Порохня Л. Метод проектів у навчальному процесі. *Директор школи*. 2006. № 42. С. 12-14.

52. Ремез Т. В. Інтерактивні методи в навчанні мов. Одеса : Інтерпрес, 2016. 122 с.

53. Семеног О. М., Калинич О. В., Дятленко Т. І., Білясник М. Д., Волницька В. В. Українська мова : підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2023. 304 с.

54. Семеног О. М., Калинич О. В., Дятленко Т. І., Білясник М. Д., Гапон Л. О. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль : Астон, 2024. 360 с.

55. Сисоєва С. О. Особистісно орієнтовані технології: метод проектів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2002. Вип. 1. С. 73–80.

56. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб./ Кол. авторів за ред. М. І. Пентиліук. К. : Ленвіт, 2015. 320 с.

57. Снітко В. І. Проектне навчання як метод підвищення мотивації учнів. Київ : Вища школа, 2014. 128 с.

58. Соловей М. І. Інтерактивні технології навчання у школі. Львів : Сполом, 2016. 138 с.

59. Солодюк Н. В. Лінгводидактичні засади функціонування інтерактивних методів на уроках української мови в старших класах : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Херсон, 2009. 22 с.

60. Таренко Л. Б. Формування інтелектуальних умінь студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник ТІСБІ*. 2008. № 3.

61. Українська мова: 10-11 класи. Рівень стандарту. Голуб Н. Б., Котусенко О. Ю., Горошкіна О. М., Новосьолова В. І., Романенко Ю. О., Кондесюк Т. В., Король О. М., Тарасенко О. О., Сергєєва Н. В., (Наказ МОН України № 1407 від 23. 10. 2017 р.). URL: <https://undip.org.ua/library/ukrainska-mova-10-11-klasy-navchalna-prohrama/>
62. Ющук І. П., Когут В. М., Гуль Г. М. Українська мова : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль : Навчальна книга «Богдан», 2023. 264 с.
63. Якиманська І. С. Знання і мислення школяра. М.: Знання, 1985. 78 с.
64. Ясиновська Т. С. Використання проектів у вивченні мовних дисциплін. Київ : Літературна спілка, 2016. 126 с.